

НОВАТА ПРАВНА РАМКА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА

ВЪПРОСИ И ОТГОВОРИ

, 2009

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	4
ЗАКОН ЗА НАРОДНИТЕ ЧИТАЛИЩА	5
Кои са новите моменти в правната уредба на българските читалища?	21
Кои са измененията в целите и дейността на народните читалища?	22
Какво означава „осигуряване на достъп до информация“ като цел на народните читалища?	23
Кои са измененията в основните дейности на народните читалища?	23
Могат ли народните читалища да извършват стопанска дейност?	24
Каква стопанска дейност могат да извършват народните читалища?	25
Има ли разлика между стопанската дейност на фондациите и сдруженията и тази на народните читалища?	27
Има ли нови ограничения относно ползването на имушеството на народните читалища?	27
Каква е промяната в закона по отношение на правото на сдружаване на народните читалища?	29
Има ли промени във функциите и задачите на държавата спрямо народните читалища след последните изменения на ЗНЧ?	30
Какви са промените в закона, свързани с учредяването на народните читалища?	31
Може ли едно нововъзникнало читалище да се определи като правоприемник или наследник на едно старо прекратило дейността или съществуването си читалище?	32
Как се учредява читалищно сдружение?	34
Как се учредява Съюзът на народните читалища?	34
Какво представляват клоновете на народните читалища?	35
Какви са промените в закона по отношение на съдебната регистрация на народните читалища?	35
Какви са промените в закона по отношение на административната регистрация на народните читалища?	37

Има ли изменения в ЗНЧ, отнасящи се до членовете на народните читалища?	39
Какви са измененията в правната уредба на органите на народните читалища?	40
Какви са измененията в ЗНЧ относно Настоятелствата, председателите, секретарите и проверителните комисии на читалищата?	43
Имат ли членовете на органи на народните читалища някакви задължения по Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси?	44
Имат ли право членовете на органи на народните читалища да получават възнаграждение за тази си дейност?	46
Какви са промените в закона, отнасящи се до имуществото и финансирането на народните читалища?	46
Водят ли измененията във финансирането на народните читалищата до промени в начина на планиране и отчитане на дейността им по новия ЗНЧ?	47
Има ли нови моменти в правната уредба на прекратяването на народните читалища?	48
Какво става с имуществото на прекратените читалища?	50
Какви други изменения в правния режим на народните читалища предвижда ЗНЧ?	52
Има ли други промени в правната рамка на народните читалища?	53
Трябва ли заварените от новия ЗНЧ читалища и читалищни съюзи да правят промени в своите устави?	54
Какво означава заварените от новия ЗНЧ читалища и читалищни съюзи да приведат своите устави в съответствие с неговите изисквания?	55
Как заварените читалища и читалищни съюзи могат да приведат своите устави в съответствие с неговите изисквания?	57
Необходимо ли е променените устави на заварените читалища и читалищни съюзи да бъдат заявени за вписване и къде?	58
При валидно взето решение за промяна на състава на Настоятелството, кой състав на Настоятелството се счита за легитимен до момента на вписването на промяната в съда?	59
Какво ще стане с онези заварени от новия ЗНЧ народни читалища и читалищни съюзи, които не преведат своите устави в съответствие със закона в предвидения от него срок?	59

ВЪВЕДЕНИЕ

Народните читалища са първите и най-старите организирани структури на гражданското общество в България. Те са уникални по своята същност граждански доброволни обединения, появили се далеч преди всички познати днес неправителствени организации, заемащи особено място в нашата историята и имащи съществена роля за утвърждаване ценностите на гражданското общество у нас.

Читалищата са безспорно припознати от българското общество като устойчиви културни институции, които имат специфична мисия за съхранение и развитие на традиционните ценности на нацията.

В съвременните условия, запазвайки своята социална легитимност и гъвкавост, простирайки се на територията на цялата страна читалищата те са призвани да откликнат на новите потребности на българското общество.

Добрата правна рамка за българските читалища е предпоставка за пълноценното продължаване на мисията на тези организации като пазители на националната култура и идентичност в контекста на предизвикателствата на днешния ден, свързани с новите информационните технологии, модерните средства на комуникация и глобалното общуване.

Последните промените в правната уредба на читалищата имат за цел точно това, да придадат модерност на техния облик, да направят техните цели и функции актуални, да създадат условия за тяхната организационна стабилност, да въведат прозрачност и отчетност в тяхната дейност. Измененията и допълненията на Закон за народните читалища от 2009 г. не променят коренно уредбата действала от 1996 г. досега, а се стремят да я усъвършенстват, да попълнят доказалите се от практиката празноти, да прецизират правилата и сроковете, свързани с планирането и отчитането на дейността на читалищата.

Настоящото издание си поставя задачата да разчете всички нови моменти в правната рамка на българските читалища, да ги разтълкува и да обясни техните практически измерения. То включва пълния текст на Закона за народните читалища с неговите последни изменения и допълнения, както и отговор на всички онези въпроси, които произтичат от промените на правната рамка, които възникват при първоначалния прочит на закона или които биха могли да се появят при неговото приложение.

Единствената цел, която изданието има, е да подпомогне българските читалищата в дейността им по спазването и изпълнението на Закон за народните читалища и да улесни работата на органите и институциите, работещи по неговото приложение. Същото не претендира за изчерпателност, поради факта че в процеса по прилагане на закона вероятно ще възникнат множество други въпроси, които ще бъдат обект на допълнителни тълкувания и разработки.

ЗАКОН ЗА НАРОДНИТЕ ЧИТАЛИЩА

Обн. ДВ. бр.89 от 22 Октомври 1996г., изм. ДВ. бр.95 от 21 Октомври 1997г., изм. ДВ. бр.90 от 15 Октомври 1999г., изм. ДВ. бр.28 от 1 Април 2005г., изм. ДВ. бр.94 от 25 Ноември 2005г., изм. ДВ. бр.108 от 29 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.42 от 5 Юни 2009г.

Глава първа.

ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) С този закон се уреждат учредяването, устройството, управлението, дейността, имуществото, финансирането, издръжката и прекратяването на народните читалища.

Чл. 2. (1) Народните читалища са традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи. В тяхната дейност могат да участват всички физически лица без оглед на ограничения на възраст и пол, политически и религиозни възгледи и етническо самосъзнание.

(2) Читалищата са юридически лица с нестопанска цел.

Чл. 3. (1) (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Целите на народните читалища са да задоволяват потребностите на гражданите, свързани със:

1. (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) развитие и обогатяване на културния живот, социалната и образователната дейност в населеното място, където осъществяват дейността си;

2. запазване на обичаите и традициите на българския народ;

3. разширяване на знанията на гражданите и приобщаването им към ценностите и постиженията на науката, изкуството и културата;

4. възпитаване и утвърждаване на националното самосъзнание;

5. (нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) осигуряване на достъп до информация.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) За постигане на целите по ал. 1 читалищата извършват основни дейности, като:

1. (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) уреждане и поддържане на библиотеки, читални, фото-, фоно-, филмо- и видеотеки, както и създаване и поддържане на електронни информационни мрежи;

2. развиване и подпомагане на любителското художествено творчество;

3. (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) организиране на школи, кръжоци, курсове, клубове, кино- и видеопоказ, празненства, концерти чествания и младежки дейности;

4. събиране и разпространяване на знания за родния край;

5. (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) създаване и съхраняване на музейни колекции съгласно Закона за културното наследство;

6. (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) предоставяне на компютърни и интернет услуги.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Народните читалища могат да развиват и допълнителна стопанска дейност, свързана с предмета на основната им дейност, в съответствие с действащото законодателство, като използват приходите от нея за постигане на определените в устава им цели. Народните читалища не разпределят печалба.

(4) (Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Народните читалища нямат право да предоставят собствено или ползвано от тях имущество възмездно или безвъзмездно:

1. за хазартни игри и нощни заведения;
2. за дейност на нерегистрирани по Закона за вероизповеданията религиозни общности и юридически лица с нестопанска цел на такива общности;
3. за постоянно ползване от политически партии и организации;
4. на председателя, секретаря, членовете на настоятелството и проверителната комисия и на членовете на техните семейства.

Чл. 4. (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) (1) Народните читалища могат да се сдружават за постигане на своите цели, за провеждане на съвместни дейности и инициативи при условията и по реда на този закон.

(2) Читалищните сдружения нямат право да управляват и да се разпореждат с имуществото на народните читалища, които са техни членове.

Чл. 4а. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Читалищните сдружения:

1. съдействат за постигане целите на народните читалища;
2. разработват насоките за развитие на народните читалища, които са техни членове;
3. защитават интересите на своите членове и ги представляват пред държавните и общинските органи;
4. организират инициативи, като: фестивали, събори, тържества и други.

Чл. 4б. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Министърът на културата съдейства за развитието на читалищното дело, подпомага и подкрепя народните читалища, като:

1. предоставя методическа помощ по тяхната дейност;
2. анализира състоянието и дейността им с помощта на областните и общинските администрации;
3. обявява публично проектите от международните дарителски програми;

4. създава публичен регистър с база данни на хартиен и електронен носител на регистрираните читалища и читалищни сдружения;

5. може да възлага на читалищните сдружения изпълнението на държавни задачи, свързани с читалищното дело, като ги подкрепя финансово.

Чл. 4в. (**Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) (1) Съюзът на народните читалища е национално представителната организация на читалищата, която се основава на принципа на взаимопомощ и осъществява дейността си в обществена полза. Той не е политическа или синдикална организация и е неутрален към вероизповеданията.

(2) Съюзът на народните читалища:

1. съдейства за постигане целите на читалищата;

2. защитава интересите на своите членове и ги представлява пред държавните и общинските органи;

3. организира национални читалищни инициативи, като: фестивали, събори, тържества и други.

(3) Съюзът на народните читалища няма право да управлява и да се разпорежда с имуществото на читалищата, които са негови членове.

Чл. 5. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **изм. и Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Към министъра на културата се създава Национален съвет по читалищно дело като експертно-консултативен орган. В него участват представители на Министерството на културата, Министерството на образованието и науката, Министерството на финансите, Съюз на народните читалища, Дирекцията по вероизповеданията, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, творчески съюзи, както и дейци на науката и културата. Националният съвет по читалищно дело подпомага министъра на културата в изпълнението на функциите и задачите по чл. 4б.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г.) Устройството и дейността на Националния съвет по читалищно дело се регламентират с правилник, утвърден от министъра на културата.

Чл. 6. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Министърът на културата наблюдава, обобщава ежегодно, подпомага и подкрепя дейността на читалищата.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **отм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**)

Чл. 7. (Отм. - ДВ, бр. 90 от 1999 г.)

Глава втора.

УЧРЕДЯВАНЕ НА ЧИТАЛИЩА, ЧИТАЛИЩНИ СДРУЖЕНИЯ
И НА СЪЮЗА НА НАРОДНИТЕ ЧИТАЛИЩА
(ЗАГЛ. ИЗМ. - ДВ, БР. 42 ОТ 2009 Г.)

Чл. 8. (1) **(Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** Читалище могат да учредят най-малко 50 дееспособни физически лица за селата и 150 - за градовете, които вземат решение на учредително събрание.

(2) Учредителното събрание приема устава на читалището и избира неговите органи. Уставът урежда:

1. наименованието;
2. седалището;
3. целите;
4. източниците на финансиране;
5. органите на управление и контрол, техните правомощия, начина на избирането им, реда за свикването им и за вземане на решения;
6. начина за приемане на членове и прекратяване на членството, както и реда за определяне на членския внос.

(3) **(Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** Читалищата могат да откриват клонове в близки квартали, жилищни райони и села, в които няма други читалища.

Чл. 9. (1) Читалището придобива качеството на юридическо лице с вписването му в регистъра за организациите с нестопанска цел на окръжния съд, в чийто район е седалището на читалището.

(2) **(Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** Действията на учредителите, извършени от името на народното читалище до деня на вписването, поражда права и задължения само за лицата, които са ги извършили. Лицата, сключили сделките, отговарят солидарно за поетите задължения.

(3) **(Предишна ал. 2 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** Вписването на читалищата в регистъра на окръжния съд се извършва без такси по писмена молба от настоятелството, към която се прилагат:

1. протоколът от учредителното събрание;
2. уставът на читалището, подписан от учредителите;
3. нотариално заверен образец от подписа на лицето, представляващо читалището, и валидният печат на читалището.

(4) **(Предишна ал. 3, Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** В регистъра се вписват:

1. наименованието и седалището на читалището и източникът на първоначалното му финансиране;

2. уставът;
3. имената на членовете на настоятелството и на проверителната комисия на читалището;
4. името и длъжността на лицето, което представлява читалището;
5. настъпилите промени по т. 1 - 4.

(5) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Наименованието на народното читалище трябва да не въвежда в заблуждение и да не накърнява добрите нрави. То се изписва на български език. Към наименованието на читалището се добавя годината на неговото първоначално създаване.

(6) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Седалището на читалището е населеното място, където се намира неговото управление. Адресът на читалището е адресът на неговото управление.

(7) (**Предишна ал. 4, Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Всяка промяна в обстоятелствата по ал. 4 трябва да бъде заявена в 14-дневен срок от възникването ѝ.

(8) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Народните читалища могат да кандидатстват за държавна и/или общинска субсидия след изтичането на едногодишен срок от вписването в регистъра по чл. 10.

Чл. 9а. (**Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) (1) Читалищното сдружение се учредява на общо събрание от делегати, избрани от общите събрания на съответните читалища, като всеки делегат може да представлява само едно читалище.

(2) Общото събрание на делегатите приема решение за учредяване, устав на читалищното сдружение и избира неговите управителни и контролни органи.

(3) Читалищно сдружение се регистрира от съответния окръжен съд без такси по писмено заявление от избрания управителен орган, към което се прилагат:

1. протоколът от общото събрание за учредяване на сдружението;
2. пълномощните на делегатите за учредителното събрание;
3. уставът, подписан от учредителите;
4. трите имена, постоянните адреси и нотариално заверени образци от подписите на лицата, които представляват сдружението.

(4) За читалищното сдружение се прилагат съответно и изискванията на чл. 9, ал. 5 и 6.

(5) В регистъра се вписват:

1. наименованието и седалището на читалищното сдружение;
2. уставът;

3. имената на членовете на управителните и контролните органи на читалищното сдружение;

4. името и длъжността на лицето, което представлява сдружението;

5. настъпилите промени по т. 1 - 4.

(6) Читалищното сдружение придобива качеството на юридическо лице с вписването му в регистъра за юридическите лица с нестопанска цел в района на окръжния съд по седалището на сдружението.

Чл. 9б. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) (1) Съюзът на народните читалища провежда конгрес, на който присъстват делегати, представляващи не по-малко от две трети от народните читалища, вписани в регистъра по чл. 10. Всеки делегат може да представлява не повече от 5 читалища. На конгреса се приема устав на съюза и се избира председател с мнозинство от половината плюс един от присъстващите.

(2) Конгрес се провежда на всеки три години. Конгресът избира председател на Съюза на народните читалища, управителен и контролен орган и приема програмните документи за дейността на съюза.

(3) Съюзът на народните читалища се регистрира по този закон от Софийския градски съд без такси по писмено заявление от избрания управителен орган, към което се прилагат:

1. уставът;

2. пълномощните на лицата, участващи в конгреса;

3. лицата, които представляват съюза - трите имена, единен граждански номер, постоянен адрес;

4. образци от подписите на председателя и членовете на управителния и контролния орган.

(4) В регистъра се вписват:

1. наименованието и седалището на Съюза на народните читалища;

2. уставът;

3. имената на членовете на управителните и контролните органи;

4. името на председателя;

5. настъпилите промени по т. 1 - 4.

(5) Съюзът на народните читалища придобива качеството на юридическо лице с вписването му в регистъра за юридическите лица с нестопанска цел в района на Софийския градски съд.

Чл. 10. (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) (1) Към министъра на култу-

рата се води публичен регистър на народните читалища и читалищните сдружения.

(2) В регистъра по ал. 1 се вписват:

1. наименованието на читалището или читалищното сдружение;
2. седалището на читалището или читалищното сдружение и източникът на първоначалното му финансиране;
3. клоновете на читалището;
4. името на лицето, което представлява читалището или читалищното сдружение;
5. ЕИК по БУЛСТАТ;
6. настъпилите промени по т. 1 - 5.

(3) Всяко читалищно настоятелство или управителен орган на сдружение в 7-дневен срок от вписването на читалището или читалищното сдружение в съдебния регистър подава заявление за вписване в регистъра по ал.

1. Към заявлението се прилагат данните по ал. 2, уставът на читалището или читалищното сдружение, а за сдруженията - и списък с членуващите в тях читалища.

(4) Министърът на културата или оправомощено от него длъжностно лице издава удостоверение за вписване в регистъра по ал. 1 и уведомява служебно за това кмета на общината, където се намира седалището на читалището или читалищното сдружение.

(5) На читалищата, които не са вписани в регистъра по ал. 1, не се предоставят субсидии от държавния и общинския бюджет, както и държавно и общинско имущество за ползване.

Глава трета.

УПРАВЛЕНИЕ

Чл. 11. (1) Членовете на читалището са индивидуални, колективни и почетни.

(2) Индивидуалните членове са български граждани. Те биват действителни и спомагателни:

1. **(Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** действителните членове са лица, навършили 18 години, които участват в дейността на читалището, редовно плащат членски внос и имат право да избират и да бъдат избирани;
2. **(Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)** спомагателните членове са лица до 18 години, които нямат право да избират и да бъдат избирани; те имат право на съвещателен глас.

(3) (**Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Колективните членове съдействат за осъществяване целите на читалищата, подпомагат дейностите, поддържането и обогатяването на материалната база и имат право на един глас в общото събрание. Колективни членове могат да бъдат:

1. професионални организации;
2. стопански организации;
3. търговски дружества;
4. кооперации и сдружения;
5. културно-просветни и любителски клубове и творчески колективи.

(4) Почетни членове могат да бъдат български и чужди граждани с изключителни заслуги за читалището.

Чл. 12. Органи на читалището са общото събрание, настоятелството и проверителната комисия.

Чл. 13. (1) Върховен орган на читалището е общото събрание.

(2) Общото събрание на читалището се състои от всички членове на читалището, имащи право на глас.

Чл. 14. (1) Общото събрание:

1. изменя и допълва устава;
2. избира и освобождава членовете на настоятелството, проверителната комисия и председателя;
3. приема вътрешните актове, необходими за организацията на дейността на читалището;
4. изключва членове на читалището;
5. (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) определя основни насоки на дейността на читалището;
6. (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) взема решение за членуване или за прекратяване на членството в читалищно сдружение;
7. приема бюджета на читалището;
8. (**Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) приема годишния отчет до 30 март на следващата година;
9. определя размера на членския внос;
10. отменя решения на органите на читалището;
11. (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) взема решения за откриване на клонове на читалището след съгласуване с общината;
12. взема решение за прекратяване на читалището;

13. взема решение за отнасяне до съда на незаконосъобразни действия на ръководството или отделни читалищни членове.

(2) Решенията на общото събрание са задължителни за другите органи на читалището.

Чл. 15. (1) (**Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Редовно общо събрание на читалището се свиква от настоятелството най-малко веднъж годишно. Извънредно общо събрание може да бъде свикано по решение на настоятелството, по искане на проверителната комисия или на една трета от членовете на читалището с право на глас. При отказ на настоятелството да свика извънредно общо събрание, до 15 дни от постъпването на искането проверителната комисия или една трета от членовете на читалището с право на глас могат да свикат извънредно общо събрание от свое име.

(2) (**Изм. и Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Поканата за събрание трябва да съдържа дневния ред, датата, часа и мястото на провеждането му и кой го свиква. Тя трябва да бъде получена срещу подпис или връчена не по-късно от 7 дни преди датата на провеждането. В същия срок на вратата на читалището и на други общодостъпни места в общината, където е дейността на читалището, трябва да бъде залепена поканата за събраниято.

(3) (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Общото събрание е законно, ако присъстват най-малко половината от имащите право на глас членове на читалището. При липса на кворум събраниято се отлага с един час. Тогава събраниято е законно, ако на него присъстват не по-малко от една трета от членовете при редовно общо събрание и не по-малко от половината плюс един от членовете при извънредно общо събрание.

(4) Решенията по чл. 14, ал. 1, т. 1, 4, 10, 11 и 12 се вземат с мнозинство най-малко две трети от всички членове. Останалите решения се вземат с мнозинство повече от половината от присъстващите членове.

(5) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Две трети от членовете на общото събрание на народното читалище могат да предявят иск пред окръжния съд по седалището на читалището за отмяна на решение на общото събрание, ако то противоречи на закона или устава.

(6) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Искът се предявява в едномесечен срок от узнаването на решението, но не по-късно от една година от датата на вземане на решението.

(7) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Прокурорът може да иска от окръжния съд по седалището на читалището да отмени решение на общото събрание, което противоречи на закона или устава, в едномесечен срок от узнаване на решението, но не по-късно от една година от датата на вземане на решението.

Чл. 16. (1) (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Изпълнителен орган на читалището е настоятелството, което се състои най-малко от трима членове, избрани за срок до 3 години. Същите да нямат роднински връзки по права и съребрена линия до четвърта степен.

(2) Настоятелството:

1. свиква общото събрание;
2. осигурява изпълнението на решенията на общото събрание;
3. подготвя и внася в общото събрание проект за бюджет на читалището и утвърждава щата му;
4. подготвя и внася в общото събрание отчет за дейността на читалището;
5. назначава секретаря на читалището и утвърждава длъжностната му характеристика.

(3) Настоятелството взема решение с мнозинство повече от половината на членовете си.

Чл. 17. (1) Председателят на читалището е член на настоятелството и се избира от общото събрание за срок до 3 години.

(2) Председателят:

1. организира дейността на читалището съобразно закона, устава и решенията на общото събрание;
2. представлява читалището;
3. свиква и ръководи заседанията на настоятелството и председателства общото събрание;
4. (**отм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**)
5. отчита дейността си пред настоятелството;
6. сключва и прекратява трудовите договори със служителите съобразно бюджета на читалището и въз основа решение на настоятелството.

Чл. 17а. (**Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) (1) Секретарят на читалището:

1. организира изпълнението на решенията на настоятелството, включително решенията за изпълнението на бюджета;
2. организира текущата основна и допълнителна дейност;
3. отговаря за работата на щатния и хонорувания персонал;
4. представлява читалището заедно и поотделно с председателя.

(2) Секретарят не може да е в роднински връзки с членовете на настоятелството и на проверителната комисия по права и по съребрена линия до четвърта степен, както и да бъде съпруг/съпруга на председателя на читалището.

Чл. 18. (1) Проверителната комисия се състои най-малко от трима членове, избрани за срок до 3 години.

(2) (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Членове на проверителната комисия не могат да бъдат лица, които са в трудовоправни отношения с читалището или са роднини на членове на настоятелството, на председателя или на секретаря по права линия, съпрузи, братя, сестри и роднини по сватовство от първа степен.

(3) (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Проверителната комисия осъществява контрол върху дейността на настоятелството, председателя и секретаря на читалището по спазване на закона, устава и решенията на общото събрание.

(4) При констатиране нарушения проверителната комисия уведомява общото събрание на читалището, а при данни за извършено престъпление - и органите на прокуратурата.

Чл. 19. (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Не могат да бъдат избирани за членове на настоятелството и на проверителната комисия, и за секретари лица, които са осъждани на лишаване от свобода за умишлени престъпления от общ характер.

Чл. 19а. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Членовете на настоятелството, включително председателят и секретарят, подават декларации за конфликт на интереси при условията и по реда на Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси. Декларациите се обявяват на интернет страницата на съответното читалище.

Глава четвърта.

ИМУЩЕСТВО И ФИНАНСИРАНЕ

Чл. 20. Имуществото на читалището се състои от право на собственост и от други вещни права, вземания, ценни книжа, други права и задължения.

Чл. 21. Читалищата набират средства от следните източници:

1. членски внос;
2. (Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) културно-просветна и информационна дейност;
3. субсидия от държавния и общинските бюджети;
4. наеми от движимо и недвижимо имущество;
5. дарения и завещания;
6. други приходи.

Чл. 22. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в

сила от 25.11.2005 г., **предишен текст на чл. 22 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Предложенията за годишната субсидия за читалищата по общини, нормативите и механизмът за нейното разпределяне се разработват от Министерството на културата съгласувано с областните администрации и общините.

(2) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) С решение на общинския съвет читалищата могат да се финансират допълнително над определената по ал. 1 субсидия със средства от собствените приходи на общината.

(3) (**Нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Гласуваната от общинския съвет субсидия за народните читалища, определена на основата на нормативи и по реда на ал. 2, не може да се отклонява от общината за други цели.

Чл. 23. (1) Предвидените по държавния и общинския бюджет средства за читалищна дейност се разпределят между читалищата от комисия с участието на представител на съответната община, на всяко читалище от общината и се предоставят на читалищата за самостоятелно управление.

(2) При недостиг на средства за ремонта и поддръжката на читалищна сграда средствата се осигуряват от общинския съвет.

(3) (Отм. - ДВ, бр. 90 от 1999 г.)

Чл. 24. (1) Читалищата не могат да отчуждават недвижими вещи и да учредяват ипотека върху тях.

(2) (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Движими вещи могат да бъдат отчуждавани залагани, бракувани или заменени с по-доброкачествени само по решение на настоятелството.

Чл. 25. Недвижимото и движимото имущество, собственост на читалищата, както и приходите от него не подлежат на принудително изпълнение освен за вземания, произтичащи от трудови правоотношения.

Чл. 26. (1) Читалищното настоятелство изготвя годишния отчет за приходите и разходите, който се приема от общото събрание.

(2) Отчетът за изразходваните от бюджета средства се представя в общината, на чиято територия се намира читалището.

Чл. 26а. (**Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) (1) Председателите на народните читалища на територията на съответната община ежегодно в срок до 10 ноември представят на кмета предложения за своята дейност през следващата година.

(2) Кметът на общината внася направените предложения в общинския съвет, който приема годишна програма за развитие на читалищната дейност в съответната община.

(3) Програмата по ал. 2 се изпълнява от читалищата въз основа на финансово обезпечени договори, сключени с кмета на общината.

(4) Председателят на читалището представя ежегодно до 31 март пред кмета на общината и общинския съвет доклад за осъществените читалищни дейности в изпълнение на програмата по ал. 2 и за изразходваните от бюджета средства през предходната година.

(5) Докладите по ал. 4 на читалищата на територията на една община се обсъждат от общинския съвет на първото открито заседание след 31 март с участието на представителите на народните читалища - вносителите на докладите.

Глава пета.

ПРЕКРАТЯВАНЕ

Чл. 27. (1) Читалището може да бъде прекратено по решение на общото събрание, вписано в регистъра на окръжния съд. То може да бъде прекратено с ликвидация или по решение на окръжния съд, ако:

1. дейността му противоречи на закона, устава и добрите нрави;
2. имуществото му не се използва според целите и предмета на дейността на читалището;
3. (**Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) е налице трайна невъзможност читалището да действа или не развива дейност за период две години. В тези случаи министърът на културата изпраща сигнал до прокурора за констатирана липса на дейност на читалище;
4. (**нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) не е учредено по законния ред;
5. (**нова - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) е обявено в несъстоятелност.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., изм. и **Доп. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Прекратяването на читалището по решение на окръжния съд може да бъде постановено по искане на прокурора, направено самостоятелно или след подаден сигнал от министъра на културата

(3) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Прекратяването на читалището по искане на прокурора се вписва служебно.

Чл. 28. (1) (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **отм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**)

(2) (**Изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Читалищното сдружение, в което е членувало прекратеното читалище, не може да претендира за разпределянето на имуществото на това читалище.

Чл. 29. (**Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) При прекратяване на читалищно сдружение се прилагат съответно чл. 27 и 28.

Чл. 30. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) За неуредените в този закон случаи се прилага Законът за юридическите лица с нестопанска цел.

Глава шеста.

АДМИНИСТРАТИВНОНАКАЗАТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ (НОВА - ДВ, БР. 42 ОТ 2009 Г.)

Чл. 31. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Председател и/или секретар на читалище, който предостави имущество в нарушение на чл. 3, ал. 4, се наказва с глоба в размер от 500 до 1000 лв. и с лишаване от право да заема изборна длъжност в читалището за срок 5 години.

Чл. 32. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Председател на читалище или представляващ читалищно сдружение, който не заяви вписване в регистъра на читалищата или читалищните сдружения в срока по чл. 10, ал. 3, се наказва с глоба от 150 до 300 лв.

Чл. 33. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Председател на читалище, който не представи доклад за изпълнението на читалищните дейности и за изразходваните от бюджета средства в срока по чл. 26а, ал. 4, се наказва с глоба от 150 до 300 лв.

Чл. 34. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) (1) Нарушенията се установяват с актове на:

1. оправомощени от министъра на културата длъжностни лица - за нарушения по чл. 32;

2. кмета на съответната община или оправомощени от него длъжностни лица - за нарушенията по чл. 31 и 33.

(2) Наказателните постановления се издават от министъра на културата или от оправомощен от него заместник-министър, съответно от кмета на общината.

(3) Съставянето на актовете, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършват по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

(4) Събраните глоби за нарушения по чл. 32 се внасят в Национален фонд „Култура“.

Допълнителни разпоредби

§ 1. (Нов - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) „Вероизповедание“ и „религиозна общност“ по смисъла на този закон са понятията по § 1, т. 1 и 2 от Закона за вероизповеданията.

Преходни и Заключителни разпоредби

§ 2. (Предишен § 1 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Наредбата закон за народните читалища (обн., ДВ, бр. 142 от 1945 г.; попр., бр. 152 от 1945 г., бр. 59 от 1996 г.) се отменя.

§ 3. (1) (Изм. - ДВ, бр. 95 от 1997 г., предишен § 2 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Съществуващите народни читалища се регистрират по този закон в срок до 31 декември 1997 г., като представят:

1. протокол от общото събрание, свикано след влизането на закона в сила;

2. устав;

3. нотариално заверен образец от подписа на лицето, представляващо читалището, и валидния печат на читалището.

(2) Броят на членовете на общото събрание трябва да съответства на изискванията на чл. 8, ал. 1.

§ 4. (Предишен § 3 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) (1) На народните читалища по реда на Закона за държавната собственост и Закона за общинската собственост безвъзмездно се отстъпва право на ползване върху сградите и другите недвижими имоти, предоставени им до влизане в сила на този закон от държавата и общинските органи за читалищни нужди.

(2) Правото на ползване се погасява с прекратяването на читалището.

§ 5. (Предишен § 4 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) Възстановява се собствеността на читалищата върху всички имоти, включително и земеделски земи, отнети за държавна и общинска нужда независимо от основанията. Възстановяването на правото на собственост върху земеделски земи и въвеждането във владение се извършват по реда на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи.

§ 6. (Предишен § 5 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) С влизането на този закон в сила на неоземлените читалища безплатно се предоставя за ползване 50 декара земя от общинския поземлен фонд, ако има такъв.

§ 7. (Отм. - ДВ, бр. 108 от 2006 г., в сила от 01.01.2007 г., предишен § 6 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.)

§ 8. (Предишен § 7 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.) В Закона за местните данъци и такси (обн., Изв., бр. 104 от 1951 г.; попр., бр. 10 от 1952 г.; изм. и доп., бр. 12 и 104 от 1954 г., бр. 91 от 1957 г., бр. 13 от 1958 г., бр. 57 и 89 от 1959 г., бр. 21 и 91 от 1960 г.; ДВ, бр. 85 от 1963 г., бр. 1 и 52 от 1965 г., бр. 53 от 1973 г., бр. 87 от 1974 г., бр. 21 от 1975 г., бр. 102 от 1977 г., бр. 88 от 1978 г., бр. 36 от 1979 г., бр. 99 от 1981 г., бр. 55 от 1984 г., бр. 73 от 1987 г., бр. 33 и 97 от 1988 г., бр. 21 и 30 от 1990 г., бр. 82 от 1991 г., бр. 59 от 1993 г., бр. 40 и 87 от 1995 г., бр. 14 от 1996 г. - Решение № 3 на Конс-

титуционния съд от 1996 г.; изм., бр. 20, 37 и 58 от 1996 г. - Решение № 9 на Конституционния съд от 1996 г.) се правят следните допълнения:

1. В чл. 6, буква „м“ накрая се добавят думите „и на читалищата“.

2. В чл. 41а, ал. 1 се създава буква „в“:

“в) дарения в полза на народните читалища.“

§ 9. (Изм. - ДВ, бр. 28 от 2005 г., изм. - ДВ, бр. 94 от 2005 г., в сила от 25.11.2005 г., **предишен § 8 - ДВ, бр. 42 от 2009 г.**) Изпълнението на закона се възлага на министъра на културата.

Преходни и Заключителни разпоредби
КЪМ ЗАКОНА ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И
ДОПЪЛНЕНИЕ НА ЗАКОНА
ЗА НАРОДНИТЕ ЧИТАЛИЩА
(ОБН. - ДВ, БР. 42 ОТ 2009 Г.)

§ 31. В срок три месеца от влизането в сила на този закон министърът на културата утвърждава правилника по чл. 5, ал. 2.

§ 32. (1) В едномесечен срок от влизането в сила на този закон съществуващият управителен орган на Съюза на народните читалища свиква конгреса на Съюза на народните читалища за избор на органите по чл. 9б, ал. 2.

(2) Ако в срока по ал. 1 не бъде свикан конгрес, той се свиква от министъра на културата в едномесечен срок.

§ 33. Съюзът на народните читалища е правоприемник на Общия съюз на народните читалища, създаден през 1911 г.

§ 34. В едногодишен срок от влизането в сила на този закон регистрираните читалища и читалищни сдружения привеждат уставите си в съответствие с изискванията му.

НОВАТА ПРАВНА РАМКА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧИТАЛИЩА

Въпроси и отговори

➤ **Кои са новите моменти в правната уредба на българските читалища?**

Измененията и допълненията на Закона за народните читалища (ЗНЧ), обнародвани в **Държавен вестник брой 42 от 5 юни 2009 година** са най-съществените като съдържание и обем от приемането на закона през 1996 година до настоящия момент.

Законът за народните читалища е устройствен тип закон, защото регулира всички най-основни аспекти от правния режим на българските читалища, каквито са учредяването, регистрацията и прекратяването им като юридически лица. Последните изменения на закона обхващат почти всички тях като предвиждат промени в целите и дейността, в членството и начина на управление, в управлението и разпореждането с имуществото и финансирането на читалищата. Въпреки това, тези изменения не водят до радикална промяна в правния статут на читалищата, а имат по-скоро изясняващ, прецизиращ и усъвършенстващ ефект спрямо досега действалата правна уредба.

По-важните насоки в измененията на правната рамка са следните:

- цели и дейност на народните читалища;
- право на сдружаване на народните читалища;
- функции и задачи на държавата спрямо народните читалища;
- учредяване и регистрация на народните читалища;
- членове и управление на народните читалища;
- имущество и финансиране на народните читалища;
- прекратяване на народните читалища и
- други изменения в правния режим.

➤ **Кои са измененията в целите и дейността на народните читалища?**

ЗНЧ разширява обхвата на целите, за постигането на които могат да се създават българските читалища. Доказателство за това е не само изказът на закона, който вече говори за цели в множествено число, а не както досега в единствено, но и факта, че към досегашните групи цели са добавени нови, които са нови по своите вид и насоченост.

Според действалата преди измененията правна уредба, българските читалища можеха да се създават и да осъществяват дейността си за постигането на цели, попадащи в следните две основни сфери:

- културен живот и приобщаване гражданите към постиженията на науката, изкуството и културата;
- запазване на обичаите и традициите на българския народ и утвърждаване на националното самосъзнание.

Тези цели представляваха своеобразно тясно тълкуване или ограничително доразвиване на легалното определение за народни читалища, дадено в закона, според което те са традиционни самоуправляващи се български културно-просветни сдружения в населените места, които изпълняват и държавни културно-просветни задачи.

Новата правна уредба, след последните изменения на ЗНЧ, не просто допълва досегашните цели на народните читалища, а **добавя нови сфери** от обществения живот, в които те могат да си поставят цели, каквито са:

- **социалната и образователната дейност в населеното място, където те осъществяват дейността си и**
- **осигуряването на достъп до информация.**

Тези нови групи цели уреждат новия облик на българските читалища. Чрез тях законодателят извършва нов прочит и дава ново разширено тълкуване на понятието народно читалище.

От една страна, към досегашния местен културно-просветен профил на българските читалища са добавени възможностите за изпълнение на социални и образователни функции в съответното населено място, което означава значително обогатяване на периметъра на тяхната дейност.

От друга страна, при законовата формулировка на втората нова цел „**осигуряването на достъп до информация**“ не е използван териториалният ограничител „**в населеното място, където те осъществяват дейността си**“, което означава, че както на местно ниво, така и в рамките на държавните културно-просветни задачи, които народните

читалища по дефиниция изпълняват, след измененията на закона те ще могат да имат за своя цел осигуряването на достъп до информация на национално и глобално ниво.

➤ **Какво означава „осигуряване на достъп до информация“ като цел на народните читалища?**

С измененията законът предвижда възможността народните читалища да могат да извършват дейност, която има за цел създаването на подходящи условия за гражданите да търсят или да получат необходима за тях информация, като форма на задоволяване на техните потребности. Този текст, тълкуван систематично с новото допълнение към основните дейности на читалищата, което е **„създаване и поддържане на електронни информационни мрежи“** води до същият извод.

Оттук новият облик на българските читалища се свързва със съчетаването на тяхната традиционност и териториална обособеност на дейността им с модерността при използването на новите технологии и неограничения достъп до информация в глобалния свят.

➤ **Кои са измененията в основните дейности на народните читалища?**

Новият облик на българските читалища, отразен в измененията на техните цели намира своята проекция и в промяна на основните дейности, които те могат да извършват за постигането на тези цели.

Към досегашната дейност, свързана с уреждане и поддържане на библиотеки, читални, видеотеки и други, законът добавя новото измерение **„създаване и поддържане на електронни информационни мрежи“**, което намира приложение и в още една нова дейност **„предоставяне на компютърни и интернет услуги“**. Най-общо тези две нови дейности кореспондират с новата цел. Те ще представляват средствата за постигане на тази нова цел – чрез създаването и поддържането на електронни и информационни мрежи и чрез предоставянето на компютърни и интернет услуги народните читалища ще задоволяват потребността на българските граждани от информация, като ще им предоставят източниците за достъп до тази информация.

Допълнението **„младежки дейности“** към предмета на основна дейност на народните читалища е максимално общо формулирано и показва, че читалищата като типичните за България пазители на ценностите от миналото – обичаи и традиции няма пречка да постигат своите цели и като работят за бъдещето, като задоволяват потребностите на младите хора.

Изменението в уредбата на дейността на читалищата, свързана със създаване и съхраняване на **музейни колекции** съгласно Закона за културното наследство представлява привеждане на текста на ЗНЧ в съответствие с разпоредбите на Закона за културното наследство в сила от 10.04.2009 година с цел избягване на нормативно разноезичие.

➤ **Могат ли народните читалища да извършват стопанска дейност?**

Преди последните изменения, ЗНЧ изброяваше основните дейности, които читалищата могат да извършват за постигане на своите цели, към които спадаше и следното:

“извършване и на допълнителни дейности, подпомагащи изпълнението на основните им функции, с изключение на използването на читалищните сгради за клубове с политически цели, за обсебването им от религиозни секти и други дейности, противоречащи на добрите нрави, националното самосъзнание и традиции“.

Според тогавашния закон, в групата на основните дейности влизаха и допълнителните такива, които трябваше да подпомагат изпълнението на основните функции на читалищата, като никъде законът не беше казал кои са тези функции, уреждайки единствено задачите и целите на народните читалища.

Основният практически въпрос, който дълго време стоеше пред българските читалища и който стана особено актуален след месец октомври 2000 година, когато беше обнародван **Законът за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ)** беше: могат ли читалищата да извършват законосъобразно допълнителна стопанска дейност или не. Безспорно техният собствен закон не можеше да им служи като правно основание за извършване на такава дейност, предвид описаната вече неясна формулировка на ЗНЧ. Голяма част от читалищата, които имаха възможност и желание за допълнителна стопанска дейност бяха принудени да обособяват законността на нейното извършване по следния начин:

- ЗНЧ разпорежда, че читалищата са юридически лица с нестопанска цел;

- ЗЮЛНЦ предвижда, че урежда дейността на юридическите лица с нестопанска цел;

- според ЗЮЛНЦ, юридическите лица с нестопанска цел могат да извършват допълнителна стопанска дейност;

- според тогавашния ЗЮЛНЦ, организациите, които имат за цел извършването на политическа, синдикална и дейност, присъща на веро-

изповедание, се уреждат с отделен закон, т.е. читалищата не са изключени от неговия субектен обхват, следователно читалищата могат да извършват допълнителна стопанска дейност.

От юридическа гледна точка това звучи защитимо, но проблемът беше как подобна сложна връзка би могла да се обясни на един представител на местна данъчна администрация от един секретар или счетоводител на българско читалище.

Едно от най-големите достойнства на последните изменения в ЗНЧ е, че той за първи път по един ясен и категоричен начин **урежда възможността народните читалища да извършват допълнителна стопанска дейност**. Положителният ефект от тези изменения има както статични, така и динамични измерения. Статичните измерения са свързани с това, че читалищата оттук нататък ще имат безспорното правно основание да извършват допълнителна стопанска дейност, което да е уредено в техния устройствен закон. Динамичните измерения са свързани с това, че те биват снабдени с един нов и твърде съществен източник за финансиране на дейността им, който в днешните условия е доказал важноста си за организационното оцеляване и устойчивост на юридическите лица с нестопанска цел.

На практика, след последните изменения, ЗНЧ позволява на българските читалища да постигат своите законово установени цели по два начина:

- **чрез извършването на основните дейности, така както са уредени в закона и**

- **чрез извършването на допълнителна стопанска дейност, свързана с предмета на основната им дейност.**

➤ **Каква стопанска дейност могат да извършват народните читалища?**

Поначало стопанската дейност представлява съвкупност от действия и сделки, които са насочени към реализирането на приходи и печалба. На практика това означава, че българските читалища ще могат да извършват всякаква стопанска дейност като сделки по Търговския закон и всякакви активности, насочени към реализирането на приходи и печалба. Въпреки това, те са юридически лица с нестопанска цел, поради което ЗНЧ поставя няколко ограничителни критерия към тяхната стопанска дейност, които са условия за нейната законосъобразност.

На първо място, стопанската дейност на народните читалища трябва да бъде **допълнителна**, което най-просто означава тя да не бъде основна, т.е. нейното извършване като обем да не превишава обема на

извършваната основна дейност от читалището. Като цяло критерият допълнителност на стопанската дейност има не толкова финансово-счетоводни, колкото чисто организационни измерения. Всяко едно читалище разполага, притежава и използва при своето функциониране с определен набор от ресурси – материални, нематериални, човешки и други. Когато по-голямата част от общата маса на всички тези ресурси е мобилизирана в извършването на основните дейности на читалището и респективно по-малка част от тези ресурси обслужва извършването на стопанската дейност ще е спазен критерият допълнителност на стопанската дейност.

На второ място, стопанската дейност на народните читалища, според закона, следва да е **свързана с предмета на основната им дейност**. Това представлява законово установен ограничителен критерий за конекситет между стопанската и основната дейност на читалищата. Свързана с предмета на основна дейност ще бъде онази допълнителна стопанска дейност на читалищата, която по своите вид и същност е близка с основните дейности и която представлява безспорно средство за постигане на целите на читалището. Извършването на всякакъв вид стопанска дейност и простото инвестиране на приходите от нея за постигане на целите на читалището не е достатъчно тази дейност да бъде определена като свързана.

На трето място, според закона, читалищата следва да извършват **стопанска дейност, която е в съответствие с действащото законодателство**. Това означава, че всеки отделен вид стопанска активност, извършвана от читалищата трябва да е позволен от действащия правен режим. Това още означава, че ако има действащи правни норми, които предвиждат специфични правила, определен ред, разрешителни или лицензионни режими за извършването на определен вид стопанска дейност, читалището, което я извършва следва да спазва тези норми.

На последно място, законът изисква от народните читалища да **използват приходите от стопанската дейност за постигане на определените в устава им цели и им забранява да разпределят печалба**. Изискването за целево използване на приходите кумулирано със забраната за разпределяне на печалба са императивни. Това означава, че законна ще бъде само онази стопанска дейност извършвана от читалищата, приходите от която се използват единствено за постигане на техните уставни целите, без изключения. Забраната за разпределяне на печалба, от своя страна е най-категоричния юридически разграничител между стопанските и нестопанските организации. Търговците са правни субекти, които се създават за осъществяването на една единствена цел – стопанската. Нейното постигане означава разпределянето на пе-

чалба между лицата, които я извършват. Читалищата са юридически лица с нестопанска цел. Те се създават за постигане на всевъзможни цели – нематериални и идеални, от които обаче по дефиниция е изключена стопанската цел, т.е. целта членовете на читалището да си разпределят печалба от стопанска дейност помежду си е невъзможна. Такава цел би превърнала читалището в прикрито търговско дружество.

➤ **Има ли разлика между стопанската дейност на фондациите и сдруженията и тази на народните читалища?**

Законът за юридическите лица с нестопанска цел, който регламентира възможността фондациите и сдруженията да извършват допълнителна стопанска дейност поставя още едно условие за нейната законност, което липсва в ЗНЧ. Според ЗЮЛНЦ предметът на стопанската дейност на сдруженията и фондациите следва да бъде определен в техния устав или респективно учредителен акт.

На базата на изричното препращане към Законът за юридическите лица с нестопанска цел, което ЗНЧ прави за неуредените в него случаи е препоръчително читалищата също да възприемат този критерий и да **регламентират предмета на стопанската дейност, която ще извършват в своите устава**. Вписването на предмета на стопанската дейност в устава на читалището означава изброяване на няколко групи и видове стопански активности, които организацията възнамерява да извършва, като например консултантска, преводаческа, издателска, информационна и т.н., с добавката и всяка друга стопанска дейност, която не е изрично забранена от закона. Подобно вписване би отстранило рисковете от неблагоприятно третиране от страна на данъчната администрация на читалища, които извършват такава дейност. Съществува вероятност в практиката дадена данъчна администрация да приеме, че едно читалище, попадащо в нейната териториална компетентност извършва незаконосъобразно стопанска дейност поради липсата на предмет на такава дейност уреден в неговия устав с аргумент, че то по подобие на сдруженията и фондациите е юридическо лице с нестопанска цел, а всички фондации и сдружения, които извършват стопанска дейност имат подобна регламентация в техните устройствени актове, както изисква ЗЮЛНЦ.

➤ **Има ли нови ограничения относно ползването на имуществото на народните читалища?**

Измененият ЗНЧ доразвива съществуващите досега ограничения, свързани с начина на ползване и разпореждане с имуществото им. В

предишната редакция на закона се казваше, че народните читалища могат да извършват допълнителни дейности, подпомагащи изпълнението на основните им функции, с изключение на използването на читалищните сгради за клубове с политически цели, за обсебването им от религиозни секти и други дейности, противоречащи на добрите нрави, националното самосъзнание и традиции. Изказът на тази разпоредба позволяваше разнообразно тълкуване. От него не ставаше ясно какво точно се има предвид под „използване“, какво точно се влага в понятието „читалищни сгради“, дали под „клубове с политически цели“ се имат предвид политически партии, какво означава „обсебването им от религиозни секти“ и т.н.

Новата редакция на тази разпоредба представлява една императивна норма с абсолютна граматическа яснота и юридическа точност. Тя по-велява следното:

При извършването на своята дейност – основна или допълнителна стопанска - **българските читалища нямат право възмездно или безвъзмездно да предоставят притежавано или ползвано от тях движимо или недвижимо имущество за определени дейности и определени лица**, а именно:

1. за хазартни игри и нощни заведения;
2. за дейност на нерегистрирани по Закона за вероизповеданията религиозни общности и юридически лица с нестопанска цел на такива общности;
3. за постоянно ползване от политически партии и организации;
4. на председателя, секретаря, членовете на настоятелството и проверителната комисия и на членовете на техните семейства.

Така „използване на читалищните сгради“ е заменено с **възмездно или безвъзмездно предоставяне на собствено или ползвано от читалищата имущество**.

“Клубовете с политически цели“ са заменени с **политически партии**, а „обсебването им от религиозни секти“ с текст, съобразен с действащото българско законодателство.

Към забраните, поставени пред читалищата е добавена невъзможността тяхно имущество да бъде предоставяно **за хазартни игри и нощни заведения**, както и ограничението такова имущество да бъде придобивано или ползвано в личен и частен интерес на определени вътрешни за читалището лица, каквито са **председателя, секретаря, членовете на настоятелството и проверителната комисия и членовете на техните семейства**.

➤ **Каква е промяната в закона по отношение на правото на сдружаване на народните читалища?**

Досега ЗНЧ предвиждаше, че народните читалища могат да се сдружават в съюзи, които да подпомагат своите членове в дейността им по постигане на техните цели и да защитават техните интереси пред държавата и обществото. Според тази уредба можеше да съществуват неограничен брой съюзи, разбирани като своеобразни браншови, видо-ви или териториални обединения на народните читалища.

Понятията съюз и асоциация в практиката се използват като синоним на легалния термин сдружение, използван в ЗЮЛНЦ за онзи вид нестопанска организация, която представлява обединение на три или повече лица за осъществяване на дейност с нестопанска цел. Съюз най-често се използва като част от наименованието на организации, които са с национален обхват или национална представителност, каквито са например - Съюз на инвалидите в България, Съюз на слепите в България, Съюз на ветераните от войните в България и други. Така, на практика преди измененията ЗНЧ създаваше възможност за съществуването на множество алтернативни обединения на народни читалища, претендиращи за национален обхват и национална значимост.

Новата редакция на закона говори за читалищни сдружения и за съюз на народните читалища като национално представителна организация на читалищата в България. Според закона отгук нататък може да има безброй много сдружения на читалища, но само един съюз, който да се счита за представителната организация на българските читалища на национално ниво. Разликата между читалищните сдружения и съюзът на народните читалища е не само в техните наименования, но и в техните статут и цели. И при двете става дума за сдружения с нестопанска цел, които се регистрират при спазване на ЗНЧ и по реда на ЗЮЛНЦ.

Читалищните сдружения могат да бъдат ограничени като брой членове, цели, дейност и териториален обхват. Няма законова пречка едно читалищно сдружение да бъде учредено само от 3 народни читалища. Читалищните сдружения по дефиниция биха могли да се регистрират като организации за осъществяване на дейност в частна полза, защото основна тяхна законово уредена цел е защита на интересите на техните членове. С измененията на ЗНЧ към досегашния списък от дейности, които обединенията от читалища могат да извършват е добавена още една, която представлява типична читалищна дейност - **да организират инициативи като: фестивали, събори, тържества и други на местно или регионално ниво.**

Съюзът на народните читалища е провъзгласен от закона като

единствената национално представителна организация на народните читалища в България, която задължително осъществява дейността си в обществена полза. Неговата представителност е гарантирана със законното изискване за кворум на заседанието на неговия върховен орган – конгреса, който е не по-малко от две трети от народните читалища, вписани в публичния регистър на народните читалища и читалищните сдружения към министъра на културата. Изрично е записано в измененията ЗНЧ, че Съюзът на народните читалища не е политическа или синдикална организация и е неутрален към вероизповеданията. Той, като самостоятелна организация може да организира **читалищни инициативи като: фестивали, събори, тържества и други на национално ниво.**

➤ **Има ли промени във функциите и задачите на държавата спрямо народните читалища след последните изменения на ЗНЧ?**

По изцяло нов начин в ЗНЧ са определени функциите на държавата в лицето на министъра на културата, които включват съдействие за развитието на читалищното дело, подпомагане и подкрепа на народните читалища. Изброени са и конкретните задачи, които министърът на културата следва да осъществява, които са да:

- предоставя методическа помощ по тяхната дейност;
- анализира състоянието и дейността им с помощта на областните и общинските администрации;
- обявява публично проектите от международни дарителски програми;
- създава публичен регистър с база данни на хартиен и електронен носител на регистрираните читалища и читалищни сдружения;
- възлага на читалищните сдружения изпълнението на държавни задачи, свързани с читалищното дело, като ги подкрепя финансово.

Досегашното правомощие на министъра на културата да упражнява надзор върху дейността на читалищата, **назовано в променения закон като право „да наблюдава“** е допълнено със задълженията ежегодно да **обобщава, подпомага и подкрепя дейността на читалищата.**

Правото на министъра на културата да иска отмяна на решенията на общите събрания на читалищата, които противоречат на устава или закона е изцяло отменено.

Възможността министърът на културата да иска прекратяване на читалищата от съответния окръжен съд е заменена с правото му да подава сигнал до прокурора, който може да иска прекратяване едно

читалище на предвидените в закона основания.

Разпоредбата, според която активите на едно прекратено читалище, останали след ликвидацията, се разпределят между други читалища по ред, установен с наредба на министъра на културата и министъра на финансите, съгласувана с Националния съвет по читалищно дело също е отменена.

➤ **Какви са промените в закона, свързани с учредяването на народните читалища?**

Промените в ЗНЧ по отношение учредяването на народните читалища основно се свеждат до **изменение в минимално изискуемия брой дееспособни физически лица**, които могат да учредят читалище, като диференциацията на този минимум според това в какво населено място – село или град се учредява дадено читалище е запазена. Досега едно читалище можеше да бъде учредено от минимум 30 дееспособни физически лица за селата и минимум 100 дееспособни физически лица - за градовете. След измененията в закона, **читалище могат да учредят най-малко 50 дееспособни физически лица за селата и 150 дееспособни физически лица - за градовете**, т.е. налице е завишаване на минималния задължителен праг за брой учредители на читалища и за двата вида населени места.

За първи път, след измененията, ЗНЧ урежда правните ефекти от действията на учредителите на читалището, извършени от името на организацията до деня на нейното вписване в съда. Възникването на едно читалище като юридическо лице преминава през два задължителни етапа - **учредяване и регистрация**. Учредяването е процедурата, при която определен минимален брой дееспособни физически лица изразяват воля за създаването на читалището, дефинират неговите цели, определят дейността му, неговите органи, приемат съответните вътрешно-организационни актове и се съгласяват по всички онези обстоятелства, които следва да се заявят пред съответния териториално компетентен съд за вписване. Регистрацията е процедурата, при която подлежащите на вписване обстоятелства се заявяват за вписване. Нейната успешна реализация приключва със съдебно решение за регистрация на читалището, от който момент то възниква като самостоятелно юридическо лице. За дата на възникване на читалището се счита датата, на която е постановено съдебното решение за неговата регистрация. От тази дата то може да извършва валидни действия като отделен правен субект, като от свое име да поема права, да носи задължения и отговорност.

Според изменения ЗНЧ, действията на учредителите, извършени от

името на народното читалище до деня на вписването му в съда, поражда права и задължения само за лицата, които са ги извършили. Лицата, сключили сделките, отговарят солидарно за поетите задължения. Това означава, че когато учредителите на едно читалище са действали от негово име преди то да е било регистрирано в съда, правата и задълженията породени от тези им действия се носят от тях до момента в който съдът, пред който са заявени документите за вписване на читалището се произнесе. Ако съдът произнесе решение, с което регистрира читалището, тези права и задължения преминават по право върху читалището, т.е. те се считат за негови без да е необходимо учредителите да ги прехвърлят с допълнителни действия и сделки. Ако съдът откаже вписване и читалището не възникне като правен субект, правата и задълженията, породени от действията на неговите учредители се носят от всеки от тях, а за задълженията учредителите отговарят солидарно, което означава, че всеки учредител отговаря за всички поети задължения.

➤ **Може ли едно нововъзникнало читалище да се определи като правоприменик или наследник на едно старо прекратило дейността или съществуването си читалище?**

Отговорът на този въпрос има юридически и фактически измерения. **Правоприменство** между старо читалище и новоучредено читалище може да има в случаите, когато едно старо читалище не е прекратено като юридическо лице и същото вземе решение за **преобразуване** чрез вливане, сливане, разделяне и отделяне. Новите читалища, които ще възникнат след приключване на реорганизацията ще са правоприменици в юридически смисъл на старото читалище.

От фактическа гледна точка едно ново читалище би могло да се определи като **наследник, приемник или последовател** на старо прекратило съществуването си читалище, когато новото има **същите цели** като старото, извършва **същата или сходна основна дейност**, включително и като териториален обхват, има **същото или сходно наименование** като на прекратеното читалище и най-вече бъде припознато от местната общественост и местната власт като организацията - продължител на мисията на старото читалище.

➤ **Има ли изискване за минимален брой членове на едно читалище?**

ЗНЧ поставя като изрично изискване за създаването на едно читалище наличието на минимален брой дееспособни физически лица - учредите-

ли (50 - за селата и 150 - за градовете). Въпросът е дали това изискване важи и спрямо броя на членовете на читалището, съответно за броя на членовете на Общо събрание (ОС). Отговорът на този въпрос се съдържа в изясняването на ролята и правната същност на учредителите на читалището. Учредителите са лицата, които решават да обединят усилията си за постигане на определени нестопански цели като създадат читалище. Според законът, съответен брой дееспособни физически лица вземат решение на учредително събрание. Едно такова събрание задължително включва следните две решения:

1. За **учредяването** на народно читалище с определени цели;
2. За **приемане на Устав** на читалището.

Приемайки устава и подписвайки се под него учредителите стават носители на правата и поемат задълженията, съдържащи се в него като документ, удостоверяващ сключването на многостранна сделка.

Лица, които единствено изразят желание за създаване на читалище, но които не подписват устава не могат да бъдат определени като учредители защото не са страна по тази сделка. Оттук законното изискване за минимален брой учредители ще бъде спазено единствено ако 50, респективно 150 дееспособни физически лица са се съгласили да създадат едно читалище и са подписали неговия устав. Тези лица са и първите действителни членове на читалището и оттам **първите членове на неговото Общо събрание**.

Практически изискването за минимален брой учредители представлява **изискване за валидност на устава като многостранна сделка**, която може да бъде законосъобразно сключена само ако в нея участват не по-малко от 50, респективно 150 дееспособни физически лица. Това изискване е валидно и по отношение на **изменението, допълнението и прекратяването на тази сделка**. Следователно ОС, което след възникването на читалището е органът, който може да взема решение за промени в устава или за прекратяване на читалището трябва да отговаря като брой членове на същите изисквания, важащи за учредителното събрание. Противното тълкуване би означавало възможност за заобикаляне на закона, при която един устав на читалище, който е бил приет от 50, респективно 150 дееспособни физически лица, впоследствие да бъде изменян, допълван или прекратяван като сделка от по-малко лица. От всичко това следва, че **през целия период на съществуването на едно читалище минималният брой на членовете на неговото Общо събрание не трябва да спада под минималните изисквания за брой учредители по закон**, като в противен случай читалището ще се счита, че не е учредено по законния ред, което е основание за прекратяването му.

➤ Как се учредява читалищно сдружение?

Читалищните сдружения по новия ЗНЧ се учредяват по подобие на читалищните съюзи, съществували в закона преди неговите последни изменения. **Необходимо е провеждане на учредително събрание на делегатите, избрани от общите събрания на сдружаващите се читалища, като всеки делегат може да представлява само едно читалище.** Учредителното събрание приема решение за учредяване, устав на читалищното сдружение и избира неговите управителни и контролни органи. Читалищното сдружение придобива качеството на юридическо лице с вписването му в регистъра за юридическите лица с нестопанска цел в района на Окръжния съд по седалището на сдружението. Доколкото читалищните сдружения са уредени в ЗНЧ като сдружения с нестопанска цел тук съответно приложение ще намери и ЗЮЛНЦ. Според последния, минимум 3 лица са необходими за учредяване на сдружение с нестопанска цел.

➤ Как се учредява Съюзът на народните читалища?

С промененият ЗНЧ, Съюзът на народните читалища е само един и е институционализиран като **национално представителна организация на българските читалища.** За тази цел законът задължава, действалият до момента Съюз на народните читалища да проведе конгрес, на който следва да присъстват делегати, представляващи **не по-малко от две трети от народните читалища**, вписани в публичния регистър на народните читалища и читалищните сдружения, воден към министъра на културата. Един делегат на конгреса не може да представлява повече от 5 народни читалища. На конгреса се приема устав на Съюза и се избира председател с мнозинство от половината плюс един от присъстващите. Конгресът избира председател на Съюза на народните читалища, управителен и контролен орган и приема програмните документи за дейността на Съюза. Съюзът на народните читалища се регистрира по ЗНЧ в Софийски градски съд без такси, като се заявяват за вписване предвидените в закона обстоятелства. Той придобива качеството на юридическо лице с вписването му в регистъра за юридическите лица с нестопанска цел на Софийски градски съд.

В Преходните и заключителни разпоредби на ЗНЧ е предвидено, че в едномесечен срок от влизането в сила на закона съществуващият управителен орган на Съюза на народните читалища следва да свика конгреса. Ако в този срок конгресът не бъде свикан от този орган, министъра на културата го свиква в едномесечен срок от изтичането на първия срок.

➤ **Какво представляват клоновете на народните читалища?**

В новата си редакция ЗНЧ е заменил думата „филиали“ с думата „клонове“. Понятията филиал, поделение и подразделение, използвани като елементи от тялото на едно юридическо лице нямат правна регламентация. Клоновете, обаче, са уредени както при търговските дружества, така и при юридическите лица с нестопанска цел. Те представляват самостоятелни звена на едно юридическо лице – „майка“, които без да бъдат отделни правни субекти извършват дейност в място, различно от седалището или адреса на управление на майката, имат управител, имат различен Булстат номер и могат да имат отделна банкова сметка. Клоновете подлежат на регистрация в съответния Окръжен съд в района, на който попада тяхното седалище, където се заявяват за вписване:

1. наименованието, седалището и адресът на читалището-майка;
2. седалището и адресът на клона;
3. управителят на клона, както и предвидените в устава ограничения на правомощията и представителната му власт.

Органът компетентен да вземе решение за откриване на клонове на читалището е неговото Общо събрание.

ЗНЧ, както и преди последните изменения, дава право на читалищата да откриват клонове **само в близки квартали, жилищни райони и села, в които няма други читалища**. Затова е предвидено, че решението на Общото събрание на едно читалище за откриване на клон следва да бъде **съгласувано със съответната община**.

Всичко това е валидно за клонове, които читалищата могат да откриват на територията на Република България. Читалищата, които искат да откриват клонове в други държави ще следва да се подчиняват на правилата и нормите на съответното чуждо законодателство и международното частно право.

➤ **Какви са промените в закона по отношение на съдебната регистрация на народните читалища?**

Както и до преди последните си измененията и сега ЗНЧ предвижда, че **народните читалища подлежат на съдебна регистрация** чрез вписването им в регистъра за организациите с нестопанска цел на Окръжния съд, в чийто район е тяхното седалище.

Относно съдебната регистрация на читалищата, измененията на ЗНЧ са по-скоро детайлизиращи старата уредба, като с тях се изяснява кои

точно обстоятелства подлежат на вписване в съда. ЗНЧ за пръв път дава дефиниция на онези обстоятелства, които са част от правната индивидуализация на едно читалище, каквито са наименованието, седалището и адресът, като поставя и нови изисквания към наименованието на читалищата.

Една от положителните страни на измененията на закона е, че чрез тях по безспорен начин за първи път са разписани обстоятелствата, подлежащи на вписване в съда. На мястото на досегашната обща норма, според която на вписване подлежат разпоредбите на устава и името на представляващото лице, сега е предвидено, че в специалния регистър, воден от окръжните съдилища се вписват:

1. наименованието и седалището на читалището и източникът на първоначалното му финансиране;
2. уставът;
3. имената на членовете на настоятелството и на проверителната комисия на читалището;
4. името и длъжността на лицето, което представлява читалището;
5. настъпилите промени в горните обстоятелства, за които е запазен досега действалия задължителен срок за заявяването им, който е 14 дни от възникването на промяната.

ЗНЧ за първи път предвижда определени законови изисквания към наименованията на читалищата. Наименованието на всяко читалище следва да:

1. не въвежда в заблуждение;
2. не накърнява добрите нрави;
3. се изписва на български език;
4. съдържа годината на първоначално създаване на читалището.

Да не въвежда в заблуждение означава, че наименованието на едно читалище не трябва да съдържа в себе си думи и изрази, които биха могли да създадат погрешна представа за вида и дейността му във всички останали правни субекти. Ако едно обикновено читалище се назове национален читалищен съюз или регионално читалищно сдружение неговото наименование би било заблуждаващо. Такова би било и наименованието на читалище, което включва в себе си имена на учебни заведения и библиотеки, общоизвестни търговски марки или фирми, имена на публични органи и институции, названия на международни организации и други.

Да не накърнява добрите нрави, означава наименованието да не съдържа цинизми, думи противоречащи на нормалното разбиране

за морал и правов ред.

Изискването за **наименованието да бъде изписвано на български език** не изключва възможността в устава да бъде предвидено, че то ще бъде допълнително изписвано и на друг език - с аргумент от ЗЮЛНЦ.

Съвсем нов момент представлява и последното изискване - към наименованието на читалището да се добавя **годината на неговото първоначално създаване. Това означава, че отгук нататък всяко българско читалище ще носи в своето наименование и своята „година на раждане“.**

Макар не изрично уредено в ЗНЧ, на основата на съответното прилагане на ЗЮЛНЦ, спрямо читалищата би могло да се допълни, че **техните наименования следва да съдържат и ясно означение за тях като вид юридически лица**, т.е. наименованието им следва винаги да включва думите „**Народно читалище**“. Това би било необходимо както за тяхното отграничаване от сдруженията и фондациите като основните два вида юридически лица с нестопанска цел, така и полезно за обозначаването и идентифицирането на читалищата като такива от всички останали правни субекти.

ЗНЧ за пръв път дава и легално определение на понятията **седалище** и **адрес** на народните читалища. Според закона **седалището е населеното място**, т.е. градът или селото, където се намира управление на читалището, а **адресът е адресът на управление на читалището**, който включва улицата, квартала, номера, блока, входа, етажа и т.н.

➤ **Какви са промените в закона по отношение на административната регистрация на народните читалища?**

Както досега и след измененията на ЗНЧ народните читалища подлежат на следсъдебна регистрация в специален регистър, воден от държавната администрация. Според новия ЗНЧ **този регистър се води вече не от Министерство на културата, а от министъра на културата, той е публичен и съдържа база данни на хартиен и електронен носител на читалищата и на читалищните сдружения.**

В закона изчерпателно са изредени обстоятелствата, които се вписват в този регистър:

1. наименованието на читалището или читалищното сдружение;
2. седалището на читалището или читалищното сдружение и източникът на първоначалното му финансиране;
3. клоновете на читалището;
4. името на лицето, което представлява читалището или читалищното

сдружение;

5. ЕИК по БУЛСТАТ;

6. настъпилите промени в горните обстоятелства.

От всички изредени обстоятелства единственото, което би могло да доведе до проблеми в тълкуването е **„източникът на първоначалното му финансиране“**. Членският внос е типичен източник на финансиране както за народните читалища, така и за сдруженията с нестопанска цел. При сдруженията по ЗЮЛНЦ, освен членският внос изрично са регламентирани и първоначалните имуществени вноски, чиито размер подлежи на вписване в съда. При учредяване на едно ново сдружение с нестопанска цел, учредителите могат да решат всеки от тях да направи определена вноски в пари, вещи или други имуществени права, която да служи като първоначален източник за финансиране и подпомагане на дейността на организацията. По същия начин, при учредяването на едно ново читалище учредителите могат да вземат решение за извършването на първоначални имуществени вноски, в който случай те следва да бъдат обявени за вписване в регистъра към министъра на културата. **Като нововъведено изискване от закона, задължението за заявяване за вписване в регистъра към министъра на култура на източника на първоначално финансиране ще важи само за новоучредените народни читалища.**

Предвиден е **нов по-кратък срок за заявяване вписването на промените в обстоятелствата, който е 7-дневен и започва да тече от вписването на читалището или читалищното сдружение в съдебния регистър**. Задължение за подаване на заявление за вписване на промените носят читалищното настоятелство, респективно управителния орган на читалищното сдружение. Към заявлението се прилагат устава на читалището или читалищното сдружение, както и списък на членуващите читалища за читалищните сдружения.

Вписаните в регистъра читалища и читалищни сдружения получават удостоверение, издадено от министъра на културата или оправомощено от него длъжностно лице. За вписването на всяко читалище или читалищно сдружение министърът на културата или оправомощено от него длъжностно лице уведомява служебно кмета на общината, където се намира на съответното юридическо лице.

Вписването в регистъра на читалищата и на читалищните сдружения, воден към министъра на културата има съществени правни последици за тези организации. Според новата императивна норма на ЗНЧ **на читалищата, които не са вписани в него не се предоставят субсидии от държавния и общинския бюджет, както и държавно и общинско**

имущество за ползване. Обратното, вписаните в регистъра народни читалища могат да кандидатстват за държавна и/или общинска субсидия след изтичането на едногодишен срок от вписването им, което е също нов момент в правната уредба.

В новоприетите административнонаказателни разпоредби на ЗНЧ е предвидена административнонаказателна отговорност - **глоба за председател на читалище или представляващ читалищно сдружение**, който не заяви за вписване в регистъра към министъра на културата нововъзникнало такова или настъпили промени в читалище или читалищно сдружение в 7-дневния срок от датата на съдебната регистрация.

По досега действалата уредба, вписването на читалищата в регистъра на Министерството на културата в определен срок след съдебната им регистрация също беше задължително, но неспазването на това изискване не беше скрепено със санкция, каквато бе въведена с последните изменения на ЗНЧ.

➤ **Има ли изменения в ЗНЧ, отнасящи се до членовете на народните читалища?**

Измененията на ЗНЧ, засягащи членовете на народните читалища са по-скоро прецизиращи досега действалата правна уредба. Запазени са съществуващите и преди групи членове - индивидуални, колективни и почетни, както и деленето на индивидуалните членове на читалищата на действителни и спомагателни и изискването те да са български граждани.

Според новата редакция на закона, **действителните членове** на читалищата следва да са лица, **навършили 18 години**, които участват в дейността на читалището, редовно плащат членски внос и имат право да избират и да бъдат избирани. Промените тук са свързани с въвеждането на изрично изискване за навършено пълнолетие от индивидуалните действителни членове на читалищата, въвеждането на задължение за участие в дейността на читалището, в което те членуват и уреждане на преди назоваваното право на глас като пасивно и активно избирателно право в читалището - **да избират и да бъдат избирани** в неговите органи.

Преди последните изменени ЗНЧ изискваше действителните членове на читалищата да са дееспособни лица. Въпреки заместването на това изискване с изискването за минимална възраст – навършени 18 години, безспорно е, че индивидуалните членове на читалищата следва да са дееспособни лица, за да могат валидно да изразяват воля, както по

отношение на задълженията им за участие в дейността на читалището, така и спрямо техните права да избират и да бъдат избирани в неговите органи.

Съществено като правни последици е изричното уреждане от закона на **задължението на индивидуалните действителни членове на читалището да участват в неговата дейността**. Подобно задължение е типично за всички видове корпоративно устроени юридически лица, каквито са читалищата и близките на тях сдружения с нестопанска цел, в основата на чието създаване и функциониране стои обединението на личните усилия на определен кръг лица за постигане на обща цел. След измененията на ЗНЧ, по един категоричен начин законът повелява, че действителният член на едно читалище освен редовно да плаща членски внос е длъжен да участва в дейността на читалището, като полага лични усилия и извършва лични действия, които допринасят за постигане на целите на организацията. Нещо повече, **системното неизпълнение на задължението за участие в дейността на читалището, наред с невнасянето на членски внос, вече представлява самостоятелно основание за прекратяване на членството в читалището поради отпадане**. Този извод следва от съответното приложение в случая на ЗЮЛНЦ, според който отпадането поради невнасяне на членски внос и системно неучастие в дейността се констатира по документи по ред, предвиден в устава. Това означава, че няма пречка едно читалище да предвиди в своя устав, например, че ако един негов член не е участвал в три последователни заседания на Общото събрание, видно от протоколите от заседанията му, неговото членство се прекратява на основание отпадане поради системно неучастие в дейността на организацията.

По отношение на **спомагателните членове** на читалищата, промененият ЗНЧ предвижда, че те като лица до 18 години **нямат право да избират и да бъдат избирани в органите на читалището**. Преди измененията законът разпореждаше, че те не могат да бъдат избирани в читалищното настоятелство, което означаваше, че те можеха да бъдат избирани за членове на проверителната комисия.

По отношение на колективните членове на читалищата промененият ЗНЧ единствено пояснява, че съществувалото и досега тяхно право на един глас е право валидно за Общото събрание на читалищата.

Статутът на почетните членове на читалищата не е променен.

➤ **Какви са измененията в правната уредба на органите на народните читалища?**

Новият ЗНЧ запазва досега съществувалите органи на народните чи-

талища - **Общо събрание, Настоятелство и Проверителна комисия.** За първи път обаче, с измененията са регламентирани **функциите и задълженията на секретаря** на читалището, който продължава да бъде назначена длъжност избрана от Настоятелството.

По отношение на ОС, първата промяна в ЗНЧ е свързана с корекция във формулировката на едно от неговите правомощия, като вместо това, че то приема основните насоки на дейността на читалището, след промените се казва, че Общото събрание **определя основните насоки на дейността**, което лексикално звучи по-правилно. Втората промяна в правомощията на ОС се свързва с изменението в правото на сдружаване на народните читалища и оттам досегашното правомощие за вземане на решение за членуване или нечленуване в читалищен съюз е заменено с **вземането на решение за членуване или прекратяване на членството в читалищно сдружение.** Аналогична е и промяната в закона, свързана с правомощието на ОС за **вземане на решения за откриване на клонове на читалището**, които преди се наричаха филиали. Към досегашното правомощие на ОС за **приемане на годишния отчет на читалището**, законът е добавил указание за срока, до който това трябва да стане, който е **до 30 март на следващата година.**

По отношение на свикването на ОС на читалището новият ЗНЧ съдържа минимални промени, които са по-скоро поясняващи досега действителната правна уредба. Начинът на свикване на ОС принципно е същият както преди – редовно ОС се свиква от настоятелството най-малко веднъж годишно, извънредно ОС – по решение на Настоятелството, по инициатива на Проверителната комисия или на една трета от членовете на читалището. С измененията е прецизирано, че инициатива за свикване на извънредно ОС имат една трета, но само от онези членове на читалището, които имат право на глас. Това пояснение в закона категорично показва, че спомагателните и почетните членове на читалищата нямат право на инициатива за свикване на извънредно ОС.

ЗНЧ предвижда нова, ясна и бърза гаранционна процедура за свикване на извънредно ОС. Според измененията, при отказ на Настоятелството да свика извънредно общо събрание, **до 15 дни от постъпването на искането Проверителната комисия или една трета от членовете на читалището с право на глас могат да свикат извънредно общо събрание от свое име.** Предишният текст на закона гласеше, че извънредно общо събрание може да бъде свикано по решение на Настоятелството, по искане на Проверителната комисия или на една трета от членовете на читалището.

При старата уредба, ако нямаше решение на Настоятелството за свикване, ОС не можеше да бъде свикано. Тази възможност сега не същес-

твува, ако Настоятелството не уважи искането на Проверителната комисия или на едната трета от членовете на читалището за свикване в 15-дневен срок от неговото постъпване, самата Проверителна комисия, респективно самите членове могат да свикат ОС, като спазват останалите изисквания за свикване на заседанието.

Законът предвижда незначителни промени в самата процедурата за свикване на ОС на читалищата. **Поканата за свикване на ОС има същото съдържание както досега, но тя следва да бъде получена срещу подпис или връчена на членовете на читалището.** Досега изискването за полагане на подпис при получаването или връчването на поканата липсваше в ЗНЧ. Предвидена е и промяна в начина на оповестяването за предстоящо заседание на ОС на читалищата, като се казва, че **в 7-дневен срок преди датата на заседанието поканата за неговото свикване следва да бъде залепена на вратата на читалището и на други общодостъпни места, с уточнението, че това са места на територията на съответната община.** Подобно изискване за залепване на поканата на вратата на читалището в предишния ЗНЧ липсваше.

Съществена е промяната в ЗНЧ отнасяща се до провеждане на ОС при условията на **падащ кворум.** При старата уредба, ако липсваше кворум събранието се насрочваше за друга дата не по-рано от една седмица и новото заседание се считаше за законно колкото и членове да се явят. Според новата уредба, **при липса на кворум събранието се отлага с един час, след което то се счита за законно, ако на него присъстват минимум една трета от членовете при редовно общо събрание или минимум половината плюс един от членовете при извънредно общо събрание.** Тази промяна заслужава адмирации, поради това, че отстранява възможността уставът на едно читалище да бъде променен с решението само на един негов член, като единствен явил се на пренасроченото заседание на ОС при падащ кворум, каквато възможност съществуваше по ЗНЧ преди промените. Сега законът ясно регламентира минималния праг на членове, които трябва да присъстват на ОС и при условията на падащ кворум, като детайлизира този праг според вида заседание на ОС – редовно или извънредно.

За първи път ЗНЧ самостоятелно урежда възможностите и реда за отмяна на решения на ОС. Досега в тази област имаше нормативна празнота, която се запълваше чрез съответното приложение на ЗЮЛНЦ. С измененията е предвидено, че **две трети от членовете на Общото събрание могат да предявят иск пред Окръжния съд по седалище на читалището за отмяна на решение на Общото събрание, ако то противоречи на закона или устава.** Искът за отмяна следва да се предя-

ви в **едномесечен срок** от **узнаването на решението**, **чиято отмяна се иска, но не по-късно от една година от датата на неговото вземане**, която представлява краен и преклузивен срок, след който всяко решение на ОС се счита за окончателно стабилизирано и неотменимо.

Прокурорът също има право, според измененията в ЗНЧ, на иск пред териториално компетентния окръжен съд за отмяна на решение на ОС на читалище, което противоречи на закона или устава. Сроковете за този иска са същите както по-горе.

➤ **Какви са измененията в ЗНЧ относно Настоятелствата, председателите, секретарите и проверителните комисии на читалищата?**

Настоятелството на читалищата, в новия ЗНЧ, е определено като **изпълнителен орган, вместо досегашното - ръководен орган**. Поправката е положителна с оглед изясняването на профила на всеки от органите на читалището. При старата редакция на закона не ставаше ясно, кой е най-висшият орган на читалището, след като ОС бе определено като върховен, а Настоятелството като ръководен орган и това можеше да бъде разгадано само след подробно тълкуване на тяхната компетентност. При новата редакция на закона първо е подчертано върховенството на ОС и второ е изяснена функцията на Настоятелството като орган, изпълняващ решенията на ОС. Не по-малко точно юридически Настоятелството би могло да бъде наречено и управителен орган, като аналог на Управителния съвет при сдруженията според ЗЮЛНЦ.

Единствената промяна в уредбата на **председателя** на читалището е свързана с **отпадане на правомощието той да ръководи текущата дейност на читалището**. Това правомощие с измененията на ЗНЧ е възложено за упражняване от секретаря на читалището.

Секретарят на читалището, както и досега се назначава от Настоятелството, което утвърждава и неговата длъжностна характеристика. За първи път основните елементи от тази характеристика са заложили и в закона, като е предвидено, че секретарят на читалището:

1. организира изпълнението на решенията на Настоятелството, включително решенията за изпълнението на бюджета;
2. организира текущата основна и допълнителна дейност;
3. отговаря за работата на щатния и хонорувания персонал;
4. представлява читалището заедно и поотделно с председателя.

Предвидена е и императивна гаранция против свързаност на лицата от органите на читалищата по роднински признак, според която **секретарят не може да е в роднински връзки с членовете на Настоятел-**

твото и на Проверителната комисия по права и по съребрена линия до четвърта степен, както и да бъде съпруг/съпруга на председателя на читалището. Законът забранява за секретари на читалища да бъдат назначавани лица, които са осъждани на лишаване от свобода за умишлени престъпления от общ характер.

При **Проверителната комисия** съществената промяна е свързана с разширяването на нейната компетентност, като е предвидено, че тя **осъществява контрол върху дейността освен на Настоятелството и върху тази на председателя и на секретаря на читалището** по спазване на закона, устава и решенията на Общото събрание. Досега секретарят на читалището не беше в обхвата на нейните контролни правомощия. в уредбата на този орган са добавени нови норми, гарантиращи избягването на свързаност на лицата, участващи в органите на читалищата по роднински признак. Според тях членове на Проверителната комисия не могат да са роднини по права линия, съпрузи, братя, сестри и роднини по сватовство от първа степен, освен на членовете на Настоятелството и на Председателя и Секретаря на читалището.

➤ **Имат ли членовете на органи на народните читалища някакви задължения по Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси?**

В нова разпоредба от ЗНЧ е предвидено задължението за членовете на **Настоятелството, Председателя и Секретаря** на читалищата да подават декларации при условията и по реда на **Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси**. Според изискванията на ЗНЧ, **декларациите се обявяват на интернет страницата на съответното читалище**. В случаите, когато дадено народно читалище няма собствен интернет сайт, декларациите по Закона за предотвратяване и разкриване конфликта на интереси следва да бъдат обявени в **централния сайт на народните читалища на Министерството на културата**.

Законът за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси, обнародван в Държавен вестник брой 94 от 31 октомври 2008 година, в сила от 1 януари 2009 година определя правилата за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси от **лица, заемащи публични длъжности**, като предвижда, че **конфликт на интереси** възниква, когато лице, заемащо публична длъжност, има **частен интерес**, който може да повлияе върху безпристрастното и обективното изпълнение на правомощията или задълженията му по служба.

В списъка от лица, заемащи публични длъжности по закона попадат

и представителите на държавата или общините, членуващи в органите на управление или контрол на юридически лица с нестопанска цел.

В забраните при изпълнение на публична длъжност по закона се предвижда, че:

- лице, заемащо публична длъжност, няма право да се разпорежда с държавно или общинско имущество, да разходва бюджетни или извънбюджетни средства, включително средства от фондове, принадлежащи на Европейския съюз или предоставени от Европейския съюз на българската държава или да осъществява контрол по тези дейности в интерес на **юридически лица с нестопанска цел, в които то или свързани с него лица са членове на орган на управление или контрол**;

- лице, заемащо публична длъжност, няма право да извършва горните дейности и в интерес на юридически лица с нестопанска цел, в които то е било член **на орган на управление или контрол 12 месеца преди датата на избирането или назначаването му или докато заема длъжността**.

Безспорно всички тези разпоредби важат и за народните читалища като юридически лица с нестопанска цел.

За всички описани случаи е предвидено **задължение за декларирането на несъвместимост и частни интереси**. Всяко лице, заемащо публична длъжност, според закона, подава съответната декларация в **7-дневен срок** от избирането или назначаването му, като посочва обстоятелствата, които водят или биха довели до възникване на конфликт на интереси. Сред тези обстоятелства попада и участието на такива лица в органи на управление или контрол на юридически лица с нестопанска цел към датата на избирането или назначаването и 12 месеца преди датата на избирането или назначаването.

В този смисъл, когато едно лице е **член на Настоятелство, Председател или Секретар** на читалище и същото **бъде избрано или назначено на публична длъжност** по смисъла на Закон за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси, то следва да подаде изискуемата по този закон декларация при спазването на предвидените от него условия и срокове.

Проверителната комисия, със своите правомощия по осъществяване на контрол върху дейността на Настоятелството, Председателя и Секретаря, безспорно се квалифицира като **орган по контрол** в народните читалища, предвид на което задължението за подаване на декларации по Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси ще бъде **валидно и за членовете на този орган**.

➤ **Имат ли право членовете на органи на народните читалища да получават възнаграждение за тази си дейност?**

В ЗНЧ липсва норма, която да урежда възможността или да забранява членовете на органи в народните читалища да получават възнаграждения за своята дейност като такива.

За членовете на Общото събрание, които са в членствено правоотношение с читалището и за секретаря, който е назначаема длъжност въпросът не стои.

По отношение на **Председателя, членовете на Настоятелството и членовете на Проверителната комисия няма пречка в устава или в друг вътрешен организационен акт на читалището да бъде предвидено**, че за дейността им като такива или за участие в заседанията на съответния орган тези лица имат право да получават възнаграждение. Най-добрия подход в подобни случаи би бил в устава на читалището да бъде записано, че Председателят и/или членовете на Настоятелството и/или Проверителната комисия имат право да получават възнаграждение за своята дейност като такива, след което в допълнителен вътрешен акт – Правилник за дейността на читалището или Правилник за дейността на Настоятелството/Проверителната комисия това право да бъде доразвито и детайлизирано. Във всички случаи е необходимо **ясно да бъдат посочени условията за получаване и размера на възнаграждението** за членовете на всеки един от органите. Правото на получаване на възнаграждение от членовете на органите за дейността им като такива следва да бъде отграничено от случаите на заплащане на суми на същите лица, за професионални услуги, извършени от тях в полза на читалището, в чиито органи те членуват.

Възможността за заплащане на възнаграждение на членовете на органи на читалищата по никакъв начин не следва да води до нарушаване или заобикаляне на **забраната за възмездно или безвъзмездно предоставяне на собствено или ползвано от читалищата имущество** в полза на председателя, секретаря, членовете на настоятелството и проверителната комисия, така както тя е уредена в ЗНЧ.

➤ **Какви са промените в закона, отнасящи се до имуществото и финансирането на народните читалища?**

Съставът на имуществото на народните читалища, след измененията на ЗНЧ остава непроменен. То се състои от право на собственост, дру-

ги вещни права, вземания, ценни книги и други права. Законът в новия си вид разширява обхвата на правните гаранции, свързани със запазването на имуществото на читалищата. При недвижимите вещи забраната за отчуждаване и учредяване на ипотека върху тях е запазена. По отношение на разпореждането с движимите вещи е предвидено, че е **необходимо изрично решение на Настоятелството**, освен в случаите на отчуждаване и залог както досега, **и когато движими вещи биват бракувани или заменяни с по-доброкачествени**.

Към източниците за набиране на средства от читалищата измененият ЗНЧ наред с културно-просветната дейност е добавил и **информационната дейност**. Тази промяна е в унисон с приетата нова основна цел на читалищата, която гласи „**осигуряване на достъп до информация**“, както и с допълненията, направени към техния основен предмет на дейност, според който читалищата **създават и поддържат електронни информационни мрежи и предоставят компютърни и интернет услуги**.

Правната уредба по отношение на финансирането на народните читалища, съответно начинът на определяне на годишната субсидия и механизмите за нейното разпределение остава същата както преди. С измененията на ЗНЧ, обаче, е предвидена изрично възможността **по решение на съответния общински съвет читалищата да могат да получават и допълнителна субсидия**, различна от основната годишна субсидия, която се предоставя от собствените приходи на съответната община. Веднъж гласувана от общинския съвет тази допълнителна субсидия не може да бъде ползвана по друг начин от общината и насочвана за други цели, а следва единствено да бъде предоставена на съответното читалище. Така ЗНЧ, както при допълнителната стопанска дейност така и тук, уреждайки за първи път възможността за получаване на допълнителна субсидия, демонстрира стремежа си за създаване на по-благоприятни условия за финансова устойчивост на българските читалища.

➤ **Водят ли измененията във финансирането на народните читалищата до промени в начина на планиране и отчитане на дейността им по новия ЗНЧ?**

С измененията, ЗНЧ предвижда **съвсем нови правила за планиране и отчетност на дейността на народните читалища**. Нещо повече, законът регламентира ясната обвързаност между планирането на дейността и нейното финансово обезпечаване, от една страна, и отчитането на извършените читалищни дейности и разходваните средства и

последващото ѝ финансиране, от друга страна. Тази връзка е уредена във формата на един двустранен процес на планиране и отчитане, в който наравно участват народните читалищата и общините. В основата на целия този процес стои новата за нашата действителност **годишна програма за развитие на читалищната дейност, която следва да приема всяка община** и която се изработва на база предложенията на местните народни читалища. Тя се изготвя при спазването на следните последователни стъпки:

1. **Председателите на народните читалища на територията на съответната община ежегодно, в срок до 10 ноември** представят на кмета предложения за своята дейност през следващата година.

2. **Кметът на общината внася направените предложения в общинския съвет**, който приема годишна програма за развитие на читалищната дейност в съответната община.

3. **Програмата се изпълнява от читалищата въз основа на финансово обезпечени договори**, сключени с кмета на общината.

4. **Председателите на читалищата представят ежегодно до 31 март** пред кмета на общината и общинския съвет доклад за **осъществяваните читалищни дейности** в изпълнение на годишната програма и за изразходваните от бюджета средства през предходната година.

5. **Докладите на читалищата на територията на една община се обсъждат от общинския съвет на първото открито заседание след 31 март** с участието на представителите на съответните народни читалища - вносители на докладите.

6. На база на докладите за дейността и изразходваните средства за предходната година на читалищата и на основата на предложенията им за тяхната дейността през следващата година се създава **годишната програма за развитие на читалищната дейност за следващата година** и така функционира целият цикъл на планиране, финансиране и отчитане на читалищната дейност на местно ниво, на годишна база.

➤ **Има ли нови моменти в правната уредба на прекратяването на народните читалища?**

Новите моменти в уредбата на прекратяването на народните читалища като юридически лица са в две основни насоки – **в основанията**, на които може да се иска прекратяване и **в органа**, който може да иска прекратяване.

Към досега действалите 3 основания за прекратяване на читалищата по съдебен ред, ЗНЧ е добавил **нови 3 основания**, които са следните:

- 1. когато читалището не развива дейност за период от две години;**
- 2. когато не е учредено по законния ред;**
- 3. когато е обявено в несъстоятелност.**

Първото основание, според закона се констатира от министъра на културата. Преценката за липса на дейност на едно читалище следва да бъде направена както на формални критерии, така и по обективни признаци. Ще е налице липса на дейност, ако дадено читалище в период от 2 години, не е представяло доклади за своята дейност, не е изпращало изискуемите отчети пред съответните държавни органи и институции, няма данни да е получавало и разходвало субсидия или други приходи и т.н. Ако резултатът от тази формална преценка за липса на дейност бъде потвърден и от обективната действителност, т.е. бъде установено, че за същия период от 2 години читалището не е реализирало никаква читалищна дейност, не е участвало в нито една местна, регионална или национална инициатива в неговата сфера на дейност и т.н. ще може да се направи изводът, че то не е развивало дейност за този период, което е основание за неговото прекратяване. Крайната преценка за това дали конкретно народно читалище следва да бъде прекратено поради липса на дейност за период от 2 и повече години принадлежи на съда.

Второто основание е свързано най-често с допуснати нередности при учредяването на едно читалище, които са били пропуснати от регистриращия съд и читалището неправилно и незаконосъобразно е било регистрирано от него. Типичен пример за подобно нещо е хипотезата, при която едно ново читалище е учредено от по-малък брой учредители от минимално изисквания по закон и въпреки това съдът го е регистрирал. Аналогичен и еднакво валиден е и другия пример, едно старо читалище, учредено по старите правила на ЗНЧ при изисквания за минимум 30 учредители за селата и 100 - за градовете, след измененията на закона, в предвидените срокове ще следва да се съобрази с новите минимални прагове за брой учредители, които са 50 лица за селата и 150 - за градовете и ако не го направи, след този срок, то ще може да бъде прекратено от съда на основание, че същото не е учредено по законния ред.

Третото основание за прекратяване по съдебен ред е когато едно народно читалище бъде обявено в несъстоятелност. То е предвидено като ново основание във връзка с новоуредената възможност народните читалища да могат да извършват допълнителна стопанска дейност. **Несъстоятелността е свързана само и единствено със стопанската дейност.** При нея като основание за прекратяване на едно читалище

съответно приложение ще намери Търговския закон, според който производство по несъстоятелност спрямо едно читалище ще може да бъде открито, когато то е неплатежоспособно. Едно читалище би било неплатежоспособно, когато не е в състояние да изпълни изискуемо парично задължение по търговска сделка или публичноправно задължение към държавата и общините, свързано с търговската му дейност, или задължение по частно държавно вземане.

Новият момент в ЗНЧ, по отношение на органа, който може да иска прекратяване на читалището по съдебен ред се свежда до това, че **министърът на културата вече не може сам да инициира производство за прекратяване**. При констатирана липса на дейност на дадено читалище или при наличие на друго основание за прекратяване **прокуратурата самостоятелно при условията на самосезиране или след сигнал, подаден от министъра на културата, може да иска прекратяването му като юридическо лице от компетентния окръжен съд**.

Горните основания и правила важат и за прекратяването на читалищните сдружения.

➤ **Какво става с имуществото на прекратените читалища?**

Поначало, за да престане да съществува като правен субект едно читалище следва да премине последователно през фазите на **прекратаване, ликвидация и заличаване**, освен в случаите на преобразуване чрез сливане и вливане.

Първата фаза – прекратяването - включва вземането на решение за прекратяване - от съответния орган на читалището или от съда.

Втората фаза - на ликвидацията започва непосредствено след вземането на решението за прекратяване. Тя се извършва от управителния/изпълнителния орган на читалището – Настоятелството или от определено от него лице. Ако ликвидатор не е определен, той се определя от окръжния съд по седалището на читалището и се вписва в съдебния регистър. От този момент читалището се представлява от ликвидатора. **Основната цел на ликвидацията е да се довършат текущите сделки на читалището, да се съберат неговите вземания, имуществото му да бъде превърнато в пари и да се удовлетворят неговите кредитори.** След разпределяне на имуществото ликвидаторът е длъжен да поиска заличаване на читалището от регистъра на съответния Окръжен съд, което е третата фаза, с приключването на която читалището престава да съществува като юридическо лице.

Основният въпрос, който стои при всички подобни юридически лица,

като читалищата, които получават и могат да получават средства от държавния и общинските бюджети или да се разпореждат с друг публичен ресурс – генериран, например, чрез ползването на данъчни облекчения - е **каква би била съдбата на определено тяхно имущество, което остане след като бъдат удовлетворени техните кредитори.**

ЗНЧ не съдържа отговор на този въпрос, като единствено във връзка с читалищните сдружения предвижда, че читалищно сдружение, в което е членувало дадено прекратено читалище, не може да претендира за разпределянето на имуществото на това читалище. Нормата, според която активите на едно прекратено читалище, след ликвидацията, се разпределят между други читалища по ред, установен с наредба на министъра на културата и министъра на финансите е отменена. Единствено в края на главата „Прекратяване“ ЗНЧ разпорежда, че **за неуредените в този закон случаи се прилага Законът за юридическите лица с нестопанска цел.**

ЗЮЛНЦ съдържа две отделни разпоредби, озаглавени по един и същи начин „Имущество след ликвидация/та“ и това се дължи на факта, че юридическите лица с нестопанска цел се делят по своя статут на организации, осъществяващи дейност в частна и дейност в обществена полза и при всеки от тези два статута режимът на предоставянето на имуществото останало след удовлетворяването на кредиторите е различен.

При организациите в частна полза е предвидено, че разпределянето на останалото след удовлетворяването на кредиторите имущество се решава съгласно устава, учредителния акт или от върховния орган на юридическото лице с нестопанска цел. Ако решението за разпределянето на това имущество не бъде взето до приключването на ликвидацията, то се взема от ликвидатора. Ако лицата, които са посочени в устава, учредителния акт или решението на върховния орган, респективно на ликвидатора като получатели на това имущество не съществуват или са неопределими, то преминава върху общината, която е длъжна да го използва за дейност, възможно най-близка до целта на прекратеното юридическо лице с нестопанска цел.

ЗЮЛНЦ определя следния ред за разпределяне на имуществото, останало след удовлетворяването на кредиторите на прекратена организация в обществена полза:

1. То се предоставя на организация в обществена полза със същата или близка нестопанска цел, която е пряко определена или определяема според разпоредбите на устава или учредителния акт на прекратеното юридическо лице с нестопанска цел;

2. Ако подобно определяне липсва в устава или учредителния акт, то се предоставя на организация в обществена полза със същата или близка нестопанска цел по решение на съответния окръжен съд.

3. Ако по някаква причина това имущество не бъде предоставено по някой от горните начини, то се предава на общината, в която се намира седалището на прекратеното юридическо лице, като тя е длъжна да го предоставя за извършване на общественополезна дейност, която е възможно най-близка до целите на прекратената организация.

Тези норми представляват правни гаранции против разпределянето на публични ресурси в частен интерес. **Фактът, че народните читалища получават бюджетни субсидии, могат да ползват публично имущество, имат право на данъчни облекчения ги поставя като правен статут по-близко до организациите в обществена полза.** От тази гледна точка спрямо тяхното имущество останало след удовлетворяването на кредиторите им при ликвидация приложимост ще имат нормите на ЗЮЛНЦ, валидни за организациите в обществена полза. На практика това означава, че **имуществото останало след удовлетворяването на кредиторите при ликвидация ще се предоставя по следния ред:**

1. На друго народно читалище със същите или близки цели до тези на прекратеното читалище, което е определено или определяемо според разпоредбите на устава на читалището в ликвидация;

2. Ако подобно определяне липсва в устава, имуществото се предоставя на читалище със същите или близки до тези на прекратеното читалище по решение на съответния Окръжен съд;

3. Ако по някаква причина имуществото не бъде предоставено по някой от горните начини, **то се предава на общината**, в която се намира седалището на прекратеното читалище, като тя е длъжна да го предоставя за извършване на читалищна дейност, която е възможно най-близка до тази на прекратеното читалище.

➤ **Какви други изменения в правния режим на народните читалища предвижда ЗНЧ?**

За първи път ЗНЧ в самостоятелна нова глава урежда административно-наказателна отговорност за лицата от състава на едноличните органи на народните читалища при нарушения на закона.

Според тези разпоредби:

1. **председател и/или секретар на читалище, който предостави имущество в нарушение на забраните предвидени в ЗНЧ се наказ-**

ва с глоба в размер от 500 до 1000 лв. и с лишаване от право да заема изборна длъжност в читалището за срок 5 години;

2. председател на читалище или представляващ читалищно сдружение, който не заяви за вписване в публичния регистър, воден към министъра на културата предвидените в закона обстоятелствата в 7-дневния срок от тяхното вписване в съда се наказва с глоба от 150 до 300 лв.

3. председател на читалище, който не представи доклад за изпълнението на читалищните дейности и за изразходваните от бюджета средства в предвидения по закона срок до 31 март, се наказва с глоба от 150 до 300 лв.

Описаните нарушения се установяват с **акт за установяване на административно нарушение**, издаден от:

1. оправомощени от министъра на културата длъжностни лица в случаите на непредставяне за вписване на обстоятелства в публичния регистър на народните читалища и читалищните сдружения, воден към министъра на културата;

2. кмета на съответната община или оправомощени от него длъжностни лица – за останалите нарушения.

Наказателните постановления се издават от **министъра на културата** или от **оправомощен от него заместник-министър**, съответно от **кмета на общината**.

Съставянето на актовете, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършват по реда на **Закона за административните нарушения и наказания**.

➤ **Има ли други промени в правната рамка на народните читалища?**

Създаването и поддържането на читалищни библиотеки е традиционна дейност на преобладаващата част от българските читалища. Неслучайно ЗНЧ като **първа основна дейност на читалищата регламентира уреждането и поддържането на библиотеки**. Статутът и дейността на тези библиотеки, считано от началото на месец юли 2009 година се урежда от самостоятелен нов **Закон за обществените библиотеки, обнародван в Държавен вестник брой 42 от 5 Юни 2009 година и в сила от 06.07.2009 година**.

Този закон определя **читалищните библиотеки като един от видовете обществени библиотеки**, наред с Националната библиотека

„Св. св. Кирил и Методий“, регионалните, общинските библиотеки. Всички обществени библиотеки, според закона имат за задача да **осигуряват правото на гражданите на равнопоставен и свободен достъп до библиотечно-информационното обслужване** и да **съдействат за изграждането на гражданското и информационното общество**. Основните библиотечни услуги, които те предоставят са **безплатни**.

В самостоятелна глава от закона е предвидено, че **читалищните библиотеки са обществени библиотеки на територията на населеното място, изградени на принципите на близост, достъпност и оперативност на основното библиотечно-информационно обслужване на населението**. Читалищните библиотеки не са самостоятелни юридически лица. Те функционират към народните читалища и се създават съгласно Закона за народните читалища.

Основните функции на читалищните библиотеки са да:

1. събират, съхраняват, организират и предоставят за ползване библиотечен фонд;
2. извършват библиотечно-информационно обслужване и осъществяват подвижни форми за библиотечно-информационно обслужване при необходимост;
3. извършват краеведска дейност;
4. участват в регионалните автоматизирани библиотечни мрежи;
5. съдействат за повишаване на образователното ниво, продължаващото образование, информираността, качеството на живот, социалната интеграция и разширяването на електронния достъп до информацията.

За поддържаните от читалищните библиотеки библиотечни колекции, които съдържат културни ценности, Законът за обществените библиотеки препраща към Закона за културното наследство, обнародван в Държавен вестник брой 19 от 13 Март 2009 година, в сила от 10.04.2009 година.

Читалищната библиотека се ръководи от **главен библиотекар, който се назначава Настоятелството** на съответното читалище съгласно Кодекса на труда и който трябва да отговаря на предвидените в закона изисквания за образователен ценз и професионален опит.

Предвидено е **задължение за читалищното настоятелство да приема правилник за дейността на читалищната библиотека**, изготвен и предложен от главния библиотекар.

➤ **Трябва ли заварените от новия ЗНЧ читалища и читалищни съюзи да правят промени в своите устави?**

Според преходните и заключителни разпоредби на ЗНЧ, в **едногодишен срок от влизането в сила на последните изменения на закона регистрираните читалища и читалищни сдружения привеждат уставите си в съответствие с неговите изисквания.**

Законът за изменение и допълнение на Закона за народните читалища, с който бяха въведени последните промени в уредбата на народните читалища е приет на 26 май 2009 г. и е обнародван в Държавен вестник брой 42 от 5 Юни 2009 година. В него не е определен срок, в който законът трябва да влезе в сила, и в този случай според българската Конституция, той влиза в сила в срок от три дни след неговото обнародване. Това означава, че измененията на ЗНЧ са в сила 09 юни 2009 година. **Всички читалища и читалищни съюзи, регистрирани преди тези изменения на закона са задължени да приведат уставите си в съответствие с неговите изисквания в срок най-късно до 09 юни 2010 година.**

➤ **Какво означава заварените от новия ЗНЧ читалища и читалищни съюзи да приведат своите уставни документи в съответствие с неговите изисквания?**

Заварени народни читалища са длъжни в предвидения **едногодишен срок да приведат уставите си в съответствие със закона, което означава да изменят и допълнят техните разпоредби по начин, по който те да не влизат в противоречие със закона, да го преповтарят или да го доразвиват без да го нарушават.**

Първо, заварените читалища трябва да се съобразят с **новите законови прагове за минимален брой учредители на читалище,** поставени с последните изменения, които са най-малко 50 дееспособни физически лица за селата и минимум 150 такива лица - за градовете.

Второ, читалищата могат да **ревизират своите цели** като добавят към досега заложените в техните уставни документи и следните:

- **развитие и обогатяване на социалната и образователната дейност в населеното място, където осъществяват дейността си;**
- **осигуряване на достъп до информация.**

Трето, заварените народни читалища е препоръчително да **допълнят своите основни дейности,** заложен в уставите им със следните:

- **създаване и поддържане на електронни информационни мрежи;**
- **младежки дейности и**
- **предоставяне на компютърни и интернет услуги.**

Четвърто, задължително е тези от тях, които имат желание да извършват допълнителна стопанска дейност **изрично да запишат това, че могат да извършват такава дейност, като тук се препоръчва да бъде записан по общ начин и предметът на допълнителната стопанска дейност**, която ще бъде извършвана.

Пето, там където техните досегашни устави говорят за филиали, следва да бъде направена промяна, като новите разпоредби следва да **използват термина клонове**.

Шесто, наименованието на всяко читалище след измененията на закона, трябва да не е заблуждаващо, да не противоречи на морала и да съдържа годината на неговото първоначално създаване, което означава, че заварените читалища трябва да променят досегашни си имена, като се подчинят на тези нови законови изисквания.

Седмо, уставната уредба на членовете при заварените читалища следва да бъде съобразена със закона, като бъде предвидено, че:

- действителните членове са лица, навършили 18 години, които участват в дейността на читалището, редовно плащат членски внос и имат право да избират и да бъдат избирани;

- спомагателните членове са лица до 18 години, които нямат право да избират и да бъдат избирани; те имат право на съвещателен глас.

Осмо, правомощията на Общото събрание на читалището следва да бъдат коригирани, според новите правила на закона, като бъде записано, че то:

- определя (вместо приема) основни насоки на дейността на читалището;

- взема решение за членуване или за прекратяване на членството в читалищно сдружение (вместо читалищен съюз);

- приема годишния отчет, с уточнение на срока за това - **до 30 март на следващата година**.

Девето, правилата за свикване на извънредно общо събрание, с новите възможности това да бъде направено от Проверителната комисия или една трета от членовете на читалището с право на глас могат да бъдат заложени в устава.

Десето, уставно уредената процедура за връчване на покана за предстоящо общо събрание и за начина на неговото оповестяване, както и правилата за провеждане на общо събрание, при условията на падащ кворум също следва да бъдат изменени.

Единадесето, в устава на едно заварено от новия ЗНЧ читалище, ако неговото **Настоятелство** е квалифицирано като ръководен орган, това

следва да бъде променено на **изпълнителен орган**. Освен това, в устава може ясно да бъдат разписани **правоощията на секретаря на читалището**, така както това е направено от закона.

Дванадесето, ако уставът на едно заварено читалище съдържа **забрани за определени лица да участват в органи на читалището или да имат определени родствени връзки с други лица от органите му**, тази уредба следва да бъде ревизирана съобразно новите разпоредби на ЗНЧ.

Тринадесето, в случай че досегашния устав регламентира **източниците за набиране на средства**, читалището може да ги допълни, като прибави и **информационната дейност**. Това важи и при наличието в досегашния устав на забрани за отчуждаване и залагане на движими вещи на читалището, която сега може да бъде допълнена със **забрана за бракуването им или замяната им с по-доброкачествени**, които могат да става само по решение на настоятелството.

Четиринадесето, към досегашните уставно уредени **права и задължения на председателите на читалищата**, може да бъде добавено новото важно задължение ежегодно в срок **до 10 ноември да представят на кмета съответната община предложения за своята дейност през следващата година**.

Петнадесето, задължително е заварените от новия ЗНЧ читалища при промяната в своите устави да включат **разпоредби, посочващи ликвидатора или начина за неговото определяне при производство по ликвидация**, както и получателя или правила, правещи определяем получателя на тяхното имущество, останало след удовлетворяването на кредиторите им в рамките на производството по ликвидация.

По отношение на **заварените от закона читалищни съюзи**, всичките, с изключение на Съюзът на народните читалища, който е определен като национално представителна организация на читалищата, следва да се пререгистрират като **читалищни сдружения**, при спазване на новите изисквания на ЗНЧ и правилата на ЗЮЛНЦ.

➤ **Как заварените читалища и читалищни съюзи могат да приведат своите устави в съответствие с неговите изисквания?**

Общото събрание, като върховен орган на народните читалища е единствено компетентно, според закона, да изменя и допълва устава. За да станат факт описаните изменения и допълнения на устава, **следва да бъде свикано общо събрание**, при спазване на **новите правила за свикване, връчване на покана и оповестяване на заседанието**, включително ако се налага и по новите норми уреждащи падащия кво-

рум. Броят на членовете на това общо събрание следва да отговаря на **изискванията за минимален брой учредители за народно читалище, поставени от новия ЗНЧ**. На заседанието на Общото събрание следва да бъдат обсъдени всички описани по-горе изменения в правната уредба, които е задължително или препоръчително да бъдат приети като изменения и допълнения в устава. Това заседание следва да приключи с **приемането на пълен текст на нов устав на читалището, който да се подчинява на всички посочени разпоредби на новия ЗНЧ**.

➤ **Необходимо ли е промените уставни на заварените читалища и читалищни съюзи да бъдат заявени за вписване и къде?**

В 14-дневен срок от заседанието на общото събрание за промяна на устава и не по-късно от 09 юни 2010 година, Настоятелството на съответното читалище, респективно управителният орган на читалищното сдружение следва да представи в съответния **териториално компетентен Окръжен съд** писмена молба за вписване на промените, към която се прилагат:

1. протоколът от проведеното общо събрание;
2. измененият и допълнен устав на читалището, подписан от учредителите;
3. нотариално заверен образец от подписа на лицето, представляващо читалището, и валидният печат на читалището.

Читалищните сдружения представят пред компетентния Окръжен съд за вписване:

1. протоколът от общото събрание на сдружението;
2. пълномощните на делегатите за учредителното събрание;
3. уставът, подписан от учредителите;
4. трите имена, постоянните адреси и нотариално заверени образци от подписите на лицата, които представляват сдружението.

Окръжния съд извършва вписване на заявените обстоятелства в специално водения от него регистър и произнася съдебно решение. **Производствата са освободени от държавни такси**.

В 7-дневен срок от получаването на съдебното решение Настоятелството на читалището, съответно управителният орган на читалищното сдружение следва да подаде заявление за **вписване на настъпилите промени в публичния регистър на народните читалища и чита-**

лицните сдружения, воден към министъра на културата.

➤ При валидно взето решение за промяна на състава на Настоятелството, кой състав на Настоятелството се счита за легитимен до момента на вписването на промяната в съда?

ЗНЧ изисква всяка промяна в подлежащите на вписване обстоятелства, сред които попада и състава на Настоятелството при читалищата, да бъде заявявана за вписване в съда в **14-дневен срок** от нейното възникване.

В случаите на спазване на закона от страна на читалищата подобен спор за легитимност между стар и нов състав на Настоятелството не би могъл да продължи повече от 14 дни. Възможно е, обаче, по някакви причини вписването на новия състав на Настоятелството, в нарушение на закона, да не бъде извършено в този срок, при което спорът за легитимност да остане висящ за по-продължителен период от време.

Преценката за легитимност винаги следва да се извършва за всеки конкретен случай поотделно и от гледна точка на външните, респективно на вътрешните отношения на читалището.

От гледна точка на **външните отношения**, каквито са отношенията на читалището с останалите правни субекти безспорно е, че легитимен е този състав на Настоятелството, който е последно вписания в неговото съдебно решение. За всички тези трети лица, до вписването на новия състав, **легитимен е старият състав на Настоятелството.**

Във **вътрешните отношения**, обаче, каквито са отношения между отделните органи на читалището или между лицата - членове на тези органи, промяната на състава на Настоятелството се счита за настъпила от момента на вземане на решението за нея и **легитимен за тях е новоизбраният състав на този орган.** Ако старият състав на едно Настоятелство, след като е бил валидно променен от ОС вземе решение, например, за назначаване на нов секретар на читалището, това решение би следвало да бъде отменено като взето от нелегитимен орган. Ако такива нелегитимни членове на Настоятелството вземат друго подобно решение, действайки със знанието че вече не са членове на този орган и от решението настъпят вреди за читалището, тези лица ще носят отговорност пред организацията за причинените ѝ вреди.

➤ Какво ще стане с онези заварени от новия ЗНЧ народни читалища и читалищни съюзи, които не преведат своите устави в съответствие със закона в предвидения от него срок?

Тези организации няма да прекратят своето съществуване автоматично. Те ще продължат да съществуват като юридически лица, но ще бъдат квалифицирани като народно читалище или читалищен съюз, **които не са учредени по законния ред, което е основание за стартиране на процедура за тяхното прекратяване.**

Неспазването на закона за привеждане на уставите на заварените читалища и читалищни съюзи в съответствие с изискванията му ще представлява и **основание за отказ за вписването на тези организации в публичния регистър към министъра на културата.**

Това означава, че те ще бъдат лишени от възможността да получават субсидии от държавния и общинския бюджет, както и държавно и общинско имущество за ползване. На практика тези организации ще са лишени от възможността да извършват по-нататъшна читалищна дейност.